

Vapaa Ajattelija ^{4/2024}

**YLLÄTTÄVÄÄ TUTKIMUSTIETOA ATEISTEISTA
HAASTATELUSSA MENTALISTI PETE POSKIPARTA
ELÄMÄNKATSOMUSTIEDON NOUSU JATKUU**

Vapaa Ajattelijaja

Esa Ylikoski

8

Helsingin seudun vapaa-ajattelijain infoillassa kerrottiin, että vainajien tuhkan sirotteluapaikkoja merenrantaan on alettu valmistella Helsingissä.

Ismo Jokinen

10

Mentalisti Pete Poskiparta kyllästyi olemaan kiukkuinen ateisti.

18

Luoteis-Lapin vapaa-ajattelijain Salo-Maja on valittu Suomen kotiseutuliiton Hyvän korjauksen tunnustuspalkinnon finaaliin.

KANSIKUVA
Camilla Hanhiova

PUHEENJOHTAJAN PALSTA

4 Miksi Kemissä on paljon jäseniä?
Jori Mäntysalo

UUTISIA JA ARTIKKELEITA

5 Kirkko vaurastuu: enemmän jäseniltä, vähemmän valtiolta
Jori Mäntysalo

LIITTO TOIMII

6 Hyväntahtoisuusarvot ateisteilla kärjessä
Esa Ylikoski

8 Vainajien tuhkan sirotteluapaikkoja merenrantaan Helsingissäkin
Esa Ylikoski

UUTISIA JA ARTIKKELEITA

9 Elämäkatsomustiedon nousu jatkuu
Esa Ylikoski

HAASTATTELU

10 Mentalisti Pete Poskiparta: Kyllästyin olemaan kiukkuinen ateisti
Risto K. Järvinen

UUTISIA JA ARTIKKELEITA

13 Uskonnot ovat ideologioita
Yki Räikkälä

LYHYET

15 Tee meemi – pääse lehteen!

UUTISIA JA ARTIKKELEITA

16 Make America Conservative Again
Yki Räikkälä

LIITTO TOIMII

18 Salo-Maja valmiina käyttöön!
Esa Ylikoski

UUTISIA JA ARTIKKELEITA

19 Uskonto luo näköisensä yhteiskunnan – tai toisinpäin
Yki Räikkälä

20 Ratkaisu koulun uskonnollisten tilaisuuksien Gordionin solmuun

Esa Ylikoski

UUTISIA JA ARTIKKELEITA

22 Ateistipasifisti Bertrand Russell: Hyvä maailma tarvitsee vapaata älyä
Esa Aallas

24 Runoja

KESKUSTELUA

25 Kirkolliskokous väisti avioliitto-ongelman
Yki Räikkälä

26 Joululauluja uusin sanoin
Venla Parantaja

ARVOSTELUT

27 Kirja-arvio: Kuinka säilyisi sielu ihmisenkään?
Risto K. Järvinen

28 Kirja-arvio: Sammakkoteologiaa ja muita kummajaisia
Yki Räikkälä

29 Kirja-arvio: Sivalluksia nykyihmisen hössötyksistä
Lila Lähde

30 Kirja-arvio: Järkiolennot kysyvät lapsellisia kysymyksiä
Lauri Honka

KOLUMNI: JUMALHARHAT

31 Yksinkertainen Jumala?
Robert Brotherus

PAKINA

32 Sosiaalista mediaa kysymyksiä ja vastauksina
Reijo Jaakkola

PALSTAT

34 Sananen toimitussihteeriltä: Viimeinen nenäsuihke
Risto K. Järvinen

VAINAJAN KATSOMUSTA KUNNIOITTAVIEN HAUTAJAISTEN PUOLESTA

TANJA LAINE

Vuosien varrella olen saanut seurata nettissä keskusteluita siitä, miksi kannattaa kuulua kirkkoon. Monesti teemaksi nousee hautajaiset. Yllättävän useilla tuntuu olevan käsitys, ettei pääse hautaan, mikäli ei ole ev.-lut. kirkon jäsen tai hautaan pääsy olisi jäsenelle huomattavasti edullisempää.

Itselleni asia tuli ensimmäistä kertaa ajankohtaiseksi, kun vaarini menehtyi vuonna 2023. Vaari oli ateisti ja toikin asiaa varsin vahvasti esiin, etenkin sosiaalisessa mediassa.

Tunnustuksettomien hautajaisien järjestely oli sujuvaa. Ensimmäiseksi yhteys hautausoimistoon. Pohdimme, pyydämmekö puhujaa *Pro-Seremonioista*, vain pidämmekö hautajaispuheen itse. Lopulta päädyimme, että pidän itse hautajaispuheen. Sittemmin kävin Pro-Seremoniain puhujakoulutuksenkin.

Laadin puheen, jossa toin esiin vaarin elämää. Ajattelin, mistä vaa-

ri olisi toivonut hänet muistettavan. Omaisten ja vaarin luonne huomioiden osui puheeseen ripaus huumoriakin. Löysin vaarin *Facebook*-sivulta julkaisun ”kuollessa pitää olla niin paljon velkaa, että omaiset on aidosti surullisia”. Ja olimmehan me, tästä ja monesta muustakin syystä.

Vaari oli helsinkiläinen, joten aloimme etsiä hautajaisille tunnuksetonta paikkaa. Pro-seremoniain asiakaspalvelusta tiedettiin heti suositella Hietaniemen tunnuksetonta krematoriokappelia. Erittäin kaunis tila vastasi vaarin ja perheemme toiveita.

Mahdollisuutena oli haudata vaari tunnuksettomalle hauta-alueelle, mutta päädyimme tuhkaukseen. Tuhkat siroteltiin myöhemmin *Vapaa-ajattelijain* hautausmaalle Satakuntaan Lepomäkeen.

Tapahtuma toi mieleeni vahvasti monet some-keskustelut, joissa useilla ihmisillä oli ollut kai väärä käsitys kirkon merkityksestä – tai tiedon puute uskonottomien hautajaisien järjestämisestä ja tuhkan sijoittamispaikkavaihtoehdoista. Saimme kauniit hautajaiset ilman pappia ja kirkkoa.

Toivon, että tunnuksettomat hautajaiset itselleen haluavat ihmiset yhä useammin toisivat julki toiveensa ja kirjoittaisivat hautaustahtonsa.

Olen osallistunut hautajaisiin, jossa vainaja oli katsomuksensa julkisesti esille tuonut ateisti. Hänet haudattiin kristillisiin menoin. Hautajaisissa surraan, muistellaan vainajaa ja mielestäni tulisi myös kunnioittaa vainajan tahtoa.

Järjestetäänkö hautajaisia kristillisiin menoin ”perinteen nimissä” tietämättömyyttään tai varttuneempaa saattoväkeä ajatellen? Hautausoimilaki kuitenkin velvoittaa kunnioittamaan vainajan katsomusta ja toiveita.

Toivottavasti voisimme tulevaisuudessa muistaa vainajia ja heidän elettyä elämänsä aina myös heidän

vakaumustaan kunnioittaen, vaa- tipa se sosiaalista rohkeutta tai ei.

Entä Satakunnassa? Lähdin tutkimaan uskonottomien hautajaisien järjestämisen tilannetta. Soitelin läheisille hautausoimistoille, jotka aidosti yllättyivät kysymyksistäni hautajaisien saattotilaisuuden tunnustuksettomista tiloista. Joku osasi ehdotella Porin seurakuntien Käppärän hautausmaan pientä kappelia, ei muuta, eikä niitä taida tosiaan olla.

Kävin Käppärän pienessä kappelissa ja olin järkyttynyt. Huoneessa oli sotkuista, tyhjiä kukkaruukkuja, siivousvälineitä sekä kirkon symboliikkaa sekaisin. Tilassa alkoi pian vakaumukseton saattotilaisuus, eli tila oli ”valmisteltu”. Ei muuta kuin hihat ylös ja siivoamaan paikkaa. Seurakunnan krematorion kappelin isoa puolta ei vuokrata uskonnottomiin hautajaisiin.

Vapaa-ajattelijain liiton edellinen puheenjohtaja **Jape Lovén** on allekirjoittanut jo pari vuotta sitten tehdyn liiton esityksen ”Tunnustuksettomia hautajaistiloja hyvinvointialueille”. Lukemisen arvoinen, suosittelen. Myös hyvinvointialueiden johdos- sa ja edustuksellisissa toimielimissä.

Arvoisat vapaa-ajattelijat ja muut uskonnottomat, järjestetään vainajan näköiset ja toiveiden mukaiset hautajaiset sekä tuhkan sijoittaminen – joko hautausmaalle tai hautausmaiden ulkopuolelle luontoon. Vaikka vainaja ei olisikaan kirjoittanut toiveitaan paperille, eikä enää tuo toiveitaan esille, meidän jälkeensä jättyneiden tehtävä on kuitenkin järjestää hänelle hautajaiset. Toivon rohkeutta ja avarakatseisuutta läheisille toteuttaa vainajan katsomusta kunnioittavat uskonnottomat hautajaiset. – It seems impossible until it’s done.

Kirjoittaja on Vapaa-ajattelijain liiton varapuheenjohtaja.

MIKSI KEMISSÄ ON PALJON JÄSENIÄ?

JORI MÄNTYSALO

Kemiläiset ovat onnistuneet jossain kolme kertaa paremmin kuin tamperelaiset: Kemin vapaa-ajattelijoiden jäseniä on reilu kolmannes Tampereen yhdistyksen jäsenmäärästä, vaikka Kemin lähistöllä asuu noin kymmenesosa Tampereen seudun väkimäärästä.

Joensuussa paikallisen yhdistyksen jäsenmäärä on nyt nolla: yhdistys purkautui ja jäsenet siirtyivät Keski-Suomen yhdistykseen. Joensuun asukasluvu kasvaa ja se on yliopistokaupunki, mutta intoa omaan yhdistykseen ei riittänyt. Itäinen suunta on muutenkin läntistä heikompaa, Kuopiossakaan ei yhdistystä ole.

Turussa vaparipitoisuus asukkaista on noin puolet Tampereesta, Oulussa tästäkin selvästi pienempi. Yleinen maallistuminen ei selitä asiaa, niin suuria eroja maan eri puolilla ei ole – ja luetelemistani kaupungeista kirkon jäsenten osuus on suurin juuri Kemissä, missä myös vapaa-ajatteliijoita on suhteellisesti paljon.

Käänteinenkin selitys olisi mahdollinen: jos uskonto on hyvin näkyvää ja esimerkiksi kouluissa vaikea saada ET-opetusta, se voi innostaa liittymään meihin. Sekään selitys ei tilastojen perusteella näytä oikealta.

Yritän ajatella tätä mahdollisuutena: Jos Oulu pääsee Kemin tasolle, sen jäsenmäärä kaksikymmenkertaistuu. Tietysti isommilla paikkakunnilla on enemmän kilpailijoita ajankäytöllekin, mutta silti mahdollisuuksia kiistatta on. Toisaalta Joensuu kertoo, että suunta voi olla myös alaspäin.

Jäseniä pitäisi saada lisää ja entiset pidettyä. Nämä ovat ainakin osittain eri kysymyksiä

Ensiksi pitää kerätä tietoa: lukuja tilastoiksi ja ehkä vielä enemmän uusien ja lähtevien jäsenten kommentteja. Osittain tässä auttaa tuleva uusi jäsenrekisteri.

Miten uusi jäsen otetaan vastaan? Tampereella on nyt vuoden verran soitettu jokaiselle uudelle jäsenelle. Puhelut on ainakin otettu hyvin myönteisesti vastaan. Suosittelem tätä lämpimästi kaikille yhdistyksille.

Entä sitten jäsenten pitäminen? Yhdistyksen aktiivinen toiminta ei näyttäisi olevan vastaus, koska enemmistö ei

tapahtumiin osallistu. Omainen yhdistyksen hautausmaalla voi olla jonkun syy jäsenyydelle, mutta puolella yhdistyksistä ei ole hautausmaata.

Kysymyksiä minulla on paljon, vastauksia vähemmän. Haastan lukijat vastaamaan käänteiseen kysymykseen: jos naapurisi, työkaverisi tai sukulaisesi on suunnilleen tavoitteidemme kannalla, mutta ei jäsen, niin miksi ei? Vastauksia voi lähettää vaikka tämän lehden toimittukseen.

Vapaa-ajattelijain liitto on myös Facebookissa!

Kirkko vaurastuu: ENEMMÄN JÄSENILTÄ, VÄHEMMÄN VALTIOLTA

Pixabay / Angelo Luca

JORI MÄNTYSALO

Luterilaisella kirkolla on kaksi merkittävää tuloa: vuosittain vajaa miljardi kirkollisveroa ja reilut sata miljoonaa valtionrahoitusta.

Lisää kirkollisveroa

Kirkollisveroa maksavat kirkon jäsenet samalla veropohjalla kuin kuntaveroa. Jos kunnan veroprosentti on 20 ja seurakunnan veroprosentti 2, maksaa kirkon jäsen kymmentä kunnalle menevää euroa kohti yhden euron kirkolle. Hallitus esittää merkittävää muutosta, joka laajentaa kunnan veropohjaa. Sivuvaikutuksena tästä myös kirkon tulovirta kasvaa arviolta suunnilleen 50 miljoonaa euroa. Tämä tietysti olettaen, että seurakunnat eivät laske veroprosenttejaan, mitä ne nykytilanteessa luultavasti eivät tee.

Vastaava muutos tapahtui aiemmin sote-uudistuksen yhteydessä, jolloin seurakuntien tulot kasvoivat noin 35 miljoonaa euroa. Yksinkertaistettuna muutokset nostavat todellista veroprosenttia lähemmäs nimellistä: Siinä missä näennäinen 20 % kuntaveron on aiemmin ollut oikeasti 17 % ja sitten 18 %, se onkin nyt 19 %. Yksityiskohtat ovat melko monimutkaisia.

Kirkollisverotuksesta arvostellaan yksityiskohtia: vero ei lopu eropäivään vaan eroamista seuraavaan

vuodenvaihteeseen, ja sitä peritään alaikäisiltä, jotka eivät saa erota ilman vanhempien lupaa. Pelkkä yksityiskohta on sekin, että vero nyt nousee huomaamattomasti, vaikka veroprosentti ei näytä kasvavan. Valitettavasti kirkon verotusoikeutta ylipäänsä ei juurikaan kyseenalaisteta. On selvää, että nykymuotoisena kirkko romahtaa, jos valtio ei peri sen jäseniltä veroa.

Sen paremmin **Marinin** kuin **Orpon** hallitus tuskin on kirkon verotuloja miettinyt muutosten yhteydessä. Kyse on liian pienestä asiasta. Valtion budjetissa siirrellään miljardeja, siinä kymmenet miljoonat eivät paljon paina.

Vähemmän valtionrahoitusta

Kirkon valtionrahoitus on tarkoitettu kolmeen kohteeseen, joista suurin on hautaus-toimi. Kirkon tulee tarjota hautapaikka samalla hinnalla jäsenilleen ja muille. Kirkko itse kertoo, paljonko hautaus-toimen kirjanpidon mukaan maksaa.

Tämä valtionrahoitus on nyt suunnilleen 125 miljoonaa, ja sitä vähennetään noin 20 miljoonaa. Perusteluksi valtio kertoo verotulojen nousun verolakien muuttuessa. Voi kysyä, miksi sitten tukea ei vähennetty jo edellisen, sote-uudistuksen sivuvaikutuksena tulleen kirkollisveron kasvun myötä.

Perusteluna ei esitetä esimerkiksi tuhkan sirottelen yleistymistä, vaikka se tuleekin vähentämään hautapaikkojen tarvetta. Samoin kirkon ilmoitta-

mat luvut otetaan aina kritiikittä, vaikka menoerien jakaminen kirjanpidossa eri tileille ei aina ole yksiselitteistä.

Valtionrahoitus perustuu myös oletukseen tietystä kiinteästä hautojen hoidon tasosta. Kirkko päättää kuinka usein esimerkiksi nurmikko haudoilta leikataan, ja antaa sitten laskun valtiolle. Kritiikittä jää yleensä myös eräänlainen kytkykauppa, jossa hautausmaan yhteydessä kirkko voi myydä kappelia ja papin siunausta.

Kirkon piiristä on jo toivottu hintarajoitusten poistamista, niin että meiltä muilta saisi periä hautapaikasta enemmän kuin muilta – tietenkin silti säilyttäen valtionrahoitus. Itse toivon hyvinvointialueiden ottavan hautaus-toimen tehtäviä. Pidän sitä välttämättömänäkin, koska uskontokuntiin kuulumattomia on jo suunnilleen kolmannes suomalaisista ja osuus kasvaa kiihtyen.

Oppositio vastusti

Valtionrahoituksen leikkausta vastustivat Keskusta, Vasemmistoliitto ja Vihreät, ja valiokunnassa SDP halusi leikata vähemmän. Asia meni siis tavallisesta poiketen, usein kirkolle myötämielisempi Kokoomus oli nyt leikkaajana.

Valitettavasti SDP:n edustajat vastalauseessaan väläyttivät kirkon toivomaa hautaus-toimen samanmaksuisuudesta luopumista. Toisaalta tuhkan sirottelu voi yleistyä, jos uskontokuntiin kuulumattomien hautaus kallistuu.

HYVÄNTAHTOISUUSARVOT ATEISTEILLA KÄRJESSÄ

Tutkimustietoa uskonnottomien uskomuksista ja
moraalikäsityksistä

ESA YLIKOSKI

Tuore uskontotieteen tohtori **Roosa Haimila** vieraili pyydettyään alustajana Tampereen Vapaaklubilla ja Helsingin VABAarissa

otsikolla *Mihin uskomattomat uskovat*. Haimila on tutkinut aihetta muun muassa *Understanding Unbelief* -hankkeessa, jossa tarkasteltiin, mihin ateistit ”uskovat”, mitkä käsitykset maailmasta ovat heille erityisen merkityksellisiä. Lisäksi Haimila on mukana toisessa kansainvälisessä hankkeessa nimeltä *Explaining Nordic Atheism*.

Alla referoidaan Haimilan alustuksia myös hänen PowerPoint-esitystään hyödyntäen.

Ateismin ja uskonnottomuuden tutkimus on oikeastaan toden teolla käynnistynyt vasta 2000-luvulla lähtien siitä, että ateistien katsomukset ovat ihan yhtä arvokkaita tutkimuskohteita kuin muidenkin ihmisten katsomukset. Uskonnottomat käsitykset maailmasta voivat vastata samanlaisiin tarpeisiin kuin mitä uskonto uskonnollisille ihmisille, esimerkiksi kysymyksiin moraalista.

Ensin mainitun hankkeen tutkimuskysely toteutettiin kymmenessä maassa, muun muassa Brasiliassa, Turkissa, Tšekissä ja Suomessa. Vastaaajia oli noin tuhat, ja heidät rekrytoitiin vuonna 2018 uskonnottomien järjestöjen kautta. Kyseessä ei olekaan edustava otos kaikista uskonnottomista, vaan tutkimus valaisee erityisesti aktiivisten ateistien katsomuksia. Suomessa vastaajia kutsuttiin mukaan muun muassa Vapaa-ajattelijain liiton kautta.

Uskonnottomuuden piirteitä

Millaiset uskomukset/katsomukset ateisteille ovat erityisen merkityksellisiä heidän omien sanojensa mukaan?

Luottamus tieteeseen tai niin sanottu tieteellinen maailmankuva oli yleinen otoksissa maasta riippumatta. Samoin humanismi mainittiin usein. Monelle oli tärkeää, että oma katsomus pohjautuu kriittiseen järkipäraseen ajatteluun.

Kiinnostavasti melko moni mainitsi myös ”luonnonlakien” merkityksen katsomukselleen. Käytännössä tämä tarkoitti evoluution mainitsemista jonkinlaisena raamina ihmisen paikan ymmärtämiselle.

Muita usein mainittuja merkityksellisiä koettuja uskomuksia olivat tasa-arvon tärkeys, muista välittämisen merkitys ja luonnon suojeleminen.

Nämä tulokset eivät sinällään ole yllättäviä, ovathan ne aika samankaltaisia aiempien tutkimusten kanssa. Yllättävää oli ehkä se, että eri maiden ”aktiivisten” ateistien katsomukset ovat varsin samansuuntaisia.

Vastauksista tarkasteltiin myös sitä, mitkä uskomukset tai käsitykset mainittiin usein yhdessä. Siten löydettiin kolme toistuvaa tapaa kuvata itselle merkityksellisimpiä käsityksiä, joita voisi kutsua katsomustyypeiksi.

Ensimmäinen oli humanistinen katsomustyyppi, jossa korostettiin ihmisarvoa ja ihmisoikeuksien merkitystä – siis ihmisläheinen tämänpuoleisuuteen keskittyvä tyyppi.

Toinen oli tiedekeskeinen ja kriittisen ajattelun merkitystä korostava katsomustyyppi – eli hieman abstraktimmin katsomusasioita lähestyvä.

Kolmas oli ns. välittävä luontoihminen, joka korosti muista huolehtimisen merkitystä, mutta ei vain ihmisistä huolehtimisen, koska ihminen nähtiin evoluution kautta vain osana luontoa.

Nämä luokittelut ovat Haimilan mukaan melko karkeita kuvauksia ja monesti käytännössä menevät usein limittäin. Ei tästä oikein saa ”millainen ateisti olet” -testiä rakennettua, mutta ei luokittelu ihan mahdottomaltakaan tunnu.

Erityisen merkitykselliset uskomukset tai käsitykset maailmasta ateisteille eivät ole sama asia kuin se, mistä ateistit kokevat saavansa merkitystä. Sitä on selvitetty edellä mainitun Understanding Unbelief -ohjelman toisessa hankkeessa. Sen mukaan ateistit ja agnostikot saavat merkitystä erityisesti omasta perheestään, vapaudesta ja luonnosta. Näiden lisäksi merkityksen kokemuksia toivat myötätunto, tasa-arvo ja ystävyys.

Edellä sanotun suhteen ateistit eivät juurikaan eroa muusta väestöstä. Luonnollisesti toisin kuin ateistit, Jumalaan uskovat mainitsevat myös Jumalan merkityksen lähteenä. Joissakin maissa jumalaan uskovat harvemmin mainitsivat luonnon merkityksen.

Entä moraalit?

Myöskään moraalien suhteen ateistit eivät eroa muusta väestöstä läheskään niin paljon, kuin usein on ajateltu. Moni ateisti on kuitenkin jossain vaiheessa elämäänsä törmännyt kysymykseen ”jos et usko Jumalaan, mihin moraalisi sitten oikein pohjautuu?”

Tutkimuskyselyssä sitä kysyttiin seuraavasti: ”Mihin pohjaat käsityksesi oikeasta ja väärästä?” Kysymys oli tärkeä, kun eri puolilla maailmaa tosiaan usein epäillään, ettei ateisteilla moraalikäsityksiä ole tai että ne olisivat jotenkin vajavaisia.

Kaikista yleisintä tutkimuksen vastaajilla oli sanoa, että moraalisesti tärkeintä on muista ihmisistä välittä-

Roosa Haimilan mukaan kiinnostavinta on se, että vaikka ateisteja on pidetty usein moraalirelativisteina, siis että heidän mielestään ei oikeastaan olisi oikeaa tai väärää, vain viisi prosenttia sanoi tutkimuksessa jotain sen suuntaista.

minen. Sen mainitsi omasta aloitteestaan neljännes vastaajista. Vastaajat toivat esiin myös useita muita moraalin kulmakivenä toimivia periaatteita. Muista välittämisen jälkeen yleisintä oli mainita ”kultainen sääntö” (noin 15 % vastaajista) sekä inhimillisen kukoistuksen (”human flourishing”) mahdollistaminen ja maksimointi (14 %).

Kultainen sääntö yhtenä ateistien moraalin kulmakivistä voi vaikuttaa yllättävältä, mutta tämä on jokseenkin linjassa aiemman tutkimuksen kanssa. Kulusta sääntöä ei kuitenkaan nähty uskonnollisena vaan uskontoa vanhempaa yleisinhimillisenä periaatteena.

Tulokset kertovat myös siitä, minkä ateistit näkevät moraalisten periaatteiden alkulähteenä. Moni koki moraalien pohjautuvan sosiaaliseen oppimiseen

esim. vanhemmilta, tai että käsitysten oikeasta ja väärästä tulisi pohjautua rationaaliseen pohdintaan, kuten filosofiaan. Toiset taas korostivat oman kokemuksen, kuten omantunnon merkitystä.

Monen maan ateisteilla toistui ajatus moraalista sisäsyntyisenä ominaisuutena, joka on kehittynyt evoluutiossa. Moni näki kultaisen sääntönkin pohjautuvan siihen, että empatia on ollut evolutiivisesti hyödyllistä.

Haimilan mukaan ateismin tutkijan näkökulmasta näissä tuloksissa kiinnostavinta on se, että vaikka ateisteja on pidetty usein moraalirelativisteina, siis että heidän mielestään ei oikeastaan olisi oikeaa tai väärää, tässä aineistossa vain 5 prosenttia sanoi jotain sen suuntaista. Nekin, jotka sanoivat, että

moraali on sosiaalisesti opittua, ajattelivat lähtökohtaisesti, että on yhteisöllisesti muotoutunut ”oikea ja väärä”.

Toisessa em. kyselyssä huomattiin, että väitteeseen ”jokainen päättää itse oikean ja väärän” ateistit ja agnostikot vastasivat suunnilleen yhtä lailla kuin muikin väestö. Joten ateistit eivät siis poikkea moraalikäsitksissään muista läheskään niin paljon kuin vaikkapa moraalipsykologiassa on ajateltu. Ateisteja on usein luonnehdittu yksilökeskeisiksi sen vuoksi, että ateisteille sellaiset yhteisökeskeiset arvot kuin auktoriteetin kunnioittaminen ovat vähemmän tärkeitä kuin uskovaisille. Mutta tähän ei tarkoita, etteivät muut ihmiset olisi ateisteille tärkeitä; ovathan juuri hyväntahtoisuusarvot ateisteilla kärjessä.

SURUADDRESSIT • ONNITTELUADDRESSIT

YKSITYISILLE 15 EUROA JA POSTIMAKSU

VAPAA-AJATTELIJAYHDISTYKSILLE MYYNTIIN POSTIMAKSUJEN HINNALLA.

TILAUKSET:

VAL@VAPAA-AJATTELIJAT.FI TAI PUH. 050 - 3626 684

VAINAJIEN TUHKAN SIROTTELUPAIKKOJA MERENRANTAAN HELSINGISSÄKIN

ESA YLIKOSKI

Helsingin Kaupunkiympäristön johto on päättänyt ryhtyä valmistelemaan 2-3 tuhkansirottelupaikan perustamista merenrannalle. Paikkojen tulee olla saavutettavia ja mahdollistaa tuhkan laskun arvokkuus. Tämä linjaus kerrottiin marraskuussa *Helsingin seudun vapaa-ajattelijain* infoillassa *Uskonnottomat hautajaiset ja tuhkan sijoittaminen*.

Asiaa vauhditti Helsingin seudun vapaa-ajattelijain aloite ja tapaaminen Kaupunkiympäristön kanssa sekä eräiden kaupunkien, kuten Kotkan, Oulun ja Tampereen hyvät esimerkit. Aloitteessa asiaa perusteltiin näin:

”Hautauskulttuuri monipuolista ja yksilöllistä. Kaikki eivät halua

tulla haudatuiksi hautausmaalle vaan tuhkana luontoon, maalle tai veteen. Näin on sekä uskonnollisten yhdistysten jäsenten että niiden jäsenyyteen kuulumattomien keskuudessa.

Viime vuonna Suomessa haudattiin kirkon hautausmaiden ulkopuolelle yhdeksän prosenttia vainajista. Lukema on suurempi pääkaupunkiseudulla, jossa vainajista tuhkattiin 87 prosenttia, kun koko maassa tuhkausten osuus oli 64 prosenttia.

Hautaustoimilain mukaan tuhkan käsittelyssä tulee kunnioittaa vainajan katsomusta ja toivomuksia. Tuhkan sijoittamiseen on oltava maa- tai vesialueen omistajan tai haltijan suostumus. Helsingin ja Espoon kaupungit ovat osoittaneet mereltä alueen tuhkan sirotteluun. Siihen tarvitaan venekuljetus, mikä sopii monille, mutta ei kaikille. Maksullinen kuljetus voi olla käytännössä hankala myös liik-

kumisen esteettömyyden kannalta.

Tarvitaan vainajan tuhkan sirottelupaikkoja myös meren rantaan. Esitämme, että Helsingin rannoille rakennetaan ainakin kaksi tuhkan sirottelupaikkaa.”

Sirottelupaikalle tarvitaan esteetön kulkureitti autojen pysäköintipaikalta. Tasanteelle ja sen ympäristöön on hyvä mahtua saattoväkeä esimerkiksi silloin, kun tuhka lasketaan veteen ennen pian seuraavaa muistotilaisuutta. Askelmien vieressä voisi olla kaide; askelmilla voi olla liukkaita varsinkin sateella.

Sirottelupaikkaa rannalla voidaan käyttää myös muistelupaikkana. Tasanteella olisi hyvä olla puistonpenkkejä.

”Uskonnottomat hautajaiset ja vainajan tuhkan sijoittaminen – mitä, missä, miten, minne” -infotilaisuus 12.11.

Tilaisuudesta löytyvä tallenne: [youtube.com/watch?v=LE3bJHX2sjA](https://www.youtube.com/watch?v=LE3bJHX2sjA)

ELÄMÄNKATSOMUSTIEDON NOUSU JATKUU

ESA YLIKOSKI

Elämänkatsomustiedon oppilasosuus on kasvanut jälleen kuluvana lukuvuotena 2024-2025. Tietojen hankinta kunnista eri puolilta maata on vielä kesken, mutta jo nyt voi todeta kasvuvauhdin olleen edellisvuosien tapaan 1-2 prosenttiyksikköä vuodessa.

Suurin ET:n oppilasosuus on pääkaupunkiseudulla. Tämän lukuvuoden tiedon perässä on kasvu prosenttiyksikköinä viime lukuvuoteen verrattuna.

Helsinki 30,2 %, +1,1 %-yksikköä

Espoo 21,5 %, +1,1 %-yksikköä
Vantaa 20,8 %, +0,9 %-yksikköä
Kerava 20,7 %, +1,3 %-yksikköä

Espoon peruskouluissa ensimmäisten luokkien oppilasosuus on selvästi suurempi (24,4 %) kuin yläkoulussa (18,7 %), joten kasvu jatkuu vähintäänkin tasaisena lähivuosina.

Helsingin peruskouluissa ET on nyt suurin katsomusaine 11 peruskoulussa (vuosi sitten näitä oli 7). Lisäksi kahdessa muussa koulussa ET-oppilaita on enemmän kuin ev.-lut. uskonnossa, mutta islamin opetuksessa on eniten.

Muualta maasta on saatu alustavasti tietoja muun muassa seuraavista kunnista:

Turku 18,8 %, +1,1 %-yksikköä
Raasepori 15,1 %, +0,7 %-yksikköä
Jyväskylä 13,4 %, +1,9 %-yksikköä
Lahti 12,7 %, +1,0 %-yksikköä
Pori 6,8 %, +0,7 %-yksikköä

Olemme saaneet tietoja ensi kertaa eräistä kunnista, kuten Vaasa 12,5 % (suomenkielinen koulutoimi 14 %). Satakunnassa ET:n osuus on perinteisesti ollut pieni, mutta noussut nyt seuraaviin lukemiin: Eura 9,5 %, Harjavalta 5,9 %, Huittinen 5,0 %, Kokemäki 5,1 %. Monin paikoin maata pienissä kunnissa oli jo viime lukuvuonna suurempiakin lukemia. Vapaa Ajattelija jatkaa tämän lukuvuoden tietojen keräystä eri puolilta maata.

KOMMENTTI

Elämänkatsomustiedon vahvistamisen merkitys korostuu

Elämänkatsomustieto on uskonnottomille tosi tärkeä oppiaine, henkireikä kirkollisen paineen keskellä kouluissa. Meillä on kaikki syy pyrkiä vahvistamaan sitä - sivuillemme vilkuilematta. Jos esittämämme ET:n avaaminen kaikille valittavissa olevaksi oppiaineeksi ei nyt vaan toteudu, mitä sitten! Ei se estä meitä vahvistamasta elämänkatsomustietoa uskontokuntiin kuulumattomien oppiaineena.

Nyt vuodenvaihteessa on jälleen aika, jolloin elokuussa aloitettavia uusia ekaluokkalaisia ilmoitetaan oppilaiksi peruskouluun. Tavoitteena on, että kaikki uskonnottomien perheiden lapset pääsevät ET-opetuksen käytännössä eikä vanhempia harhauteta ilmoittamaan lastaan ev.-lut. uskonnaan opetuksen vetoamalla esimerkiksi siihen, että koulussa ei ole ollut ET-opetusryhmää.

Uusia ryhmiä kyllä syntyy, kun kaikki pitävät kiinni lapsen oikeudesta elämänkatsomustietoon. Ja uuteen ryhmään pitää kutsua myös toisen ja kolmannen luokan oppilaita, jotka ovat

joutuneet vastentahtoisesti valittuun uskonnonopetukseen. Myös alakoulun yläluokilla ja yläkoulun alussa on täysin mahdollista siirtyä uskonnosta ET-opetukseen, kun lapsi erotetaan kirkosta.

Tehdään siis välttämättömyydestä hyve! Kun valtio jääräpäisesti holhoaa vauvana kirkkoon liitettyjä uskonnonopetukseen, nostetaan kaikille taatusti tietoon mahdollisuus esittää vastalause holhoukselle – ja erottaa lapsi kirkosta.

Keskusteluissa vuosia esillä olleeseen yhteiseen katsomusaineeseen on kohdistunut paljon toiveita, siitä on tullut eräänlainen toiveiden tynnyri. Ongelma on siinä, että nämä toiveet ovat myös keskenään ristiriitaisia. Yhdet esittävät uskontotietoa, toiset elämänkatsomustietoa. Kellään ei luonnollisesti ole tietoa, millainen siitä tulisi, jos sen monivuotiseen kehittämiseen ryhdyttäisiin. Varmaa taitaisi olla vain, että nykyistä elämänkatsomustietoa ei enää olisi ja nykyisillä uskonnonopettajilla olisi vahva rooli kaikille pakollisen aineen opettajina.

Osa yhteistä ainetta ajavista on vastustanut elämänkatsomustiedon

avaamista kaikille, koska ovat pelänneet avaamisen lykkäävän oman tavoitteensa toteutumista. Sen asian voi nähdä toisinkin. Onhan kyseessä vakava yhdenvertaisuusongelma ja lapsen oikeuksien rajoittaminen. Mutta ennen muuta on selvää, että lähivuosina vain elämänkatsomustietoa edelleen vahvistamalla voidaan vaikuttaa kaikkien tulevaisuuden ratkaisujen konkreettiseen sisältöön.

Elämänkatsomustiedon vahvistamista tarvitaan myös nykyisten katsomusaineiden osittain yhdistetyn opetuksen säälliseen käytännön toteutukseen. Osa eri puolilla maata toteutetuista omavaltaisista osittaisista yhdistämisistä on todettu hyvinkin kyseenalaisiksi oikeudenvälvojen ratkaisuissa. Mitään virallista kokeilua ei valtakunnallisesti ole toteutettu. Jos sellaiseen joskus ryhdyttäisiin, sen tulokset olisivat sitä parempia, mitä vahvempi elämänkatsomustieto on.

Jari Santala

Mentalisti Pete Poskiparta: **KYLLÄSTYIN OLEMAAN KIUKKUINEN ATEISTI**

”Ihmiset alkavat ajatella kriittisemmin, kun näkevät esityksissäni, millaisia ihmeitä voidaan luoda jo taikatemppujen keinoin.”

RISTO K. JÄRVINEN

Moi! Mitä kuuluu?

Kiitos, varsin seesteistä ja hyvää taas toistaiseksi. Mennyt vuosi on ollut monella tapaa vaikea, kun siihen on liittynyt hieman terveyshuolia, niin omia kuin muiden, epävarmuutta tulevaisuudesta ja pieniä sopimusvääntöjä, mutta pääosin työrintamallakin kaikki on oikein jees. Pääasia, että perhe voi hyvin ja lapset hymyilevät useammin kuin ovat suu mutrulla.

Uskoitko lapsena Jumalaan?

On hyvin mahdollista, että uskoin. Lapsen on luonnollista ihmetellä maailmaa. Usein Jumalasta puhutaan vain vertauskuvana, mutta lapsen mieli saattaa nähdä sen silloinkin yhtenä järkevänä selityksenä kaikelle.

Miten sinusta tuli ateisti?

Vastakkainasettelua välttääkseni kaihdan nykyään kaikin tavoin määrittelemästä itseäni ateistiksi. Määrittelen itseni uskonnottomaksi, ja kuulun myös heihin, jotka vaihtavat mielipidettä heti, jos syytä ilmenee. Toistaiseksi tuo väitetty Jumala ei ole minua löytänyt enkä minä häntä, joten maailmankatsomukseeni Jumala kuuluu lähinnä ihmisten keksimänä taruna. Se tuo tietyille ihmisille rauhan silloin, kun maailman monimutkaisuuden selittäminen tuntuu liian vaikealta. Uskonnoton minusta tuli uskontojen sisältämien jatkuvien ristiriitojen takia. Sekä esimerkiksi siksi, että kun lakeja säädetään, niin vielä tänä päivänäkin voidaan argumentiksi nostaa joku Raamatun jae, jota pidetään täysin pätevänä perustelemaan, miksi vaikkapa seksuaalivähemmistöjen oikeuksia pitäisi polkea.

Olet kertonut, että kyllästyit olemaan ateistina kusipää. Mitä tapahtui?

Tutustuin uskoviin ihmisiin ja kävin vieraana heidän keskusteluilloissaan, joissa sain kertoa omasta maailmankatsomuksestani. Opin, että pääosa heistä on ihan tavallisia ihmisiä, jotka eivät halua muuta kuin elää rauhassa vakaumuksensa kanssa. He antoivat saman mahdollisuuden myös minulle. Monien kanssa myös ystäväystyyn. Siirsin energiani uskovaisten dissaamisesta enemmän kohti yhteiskunnallisia asioita, joissa yhä riittää tehtävää. Tämän haastattelun aikana marraskuun puolivälissä käydään naurettavaa keskustelua siitä, saavatko koululaiset osallistua barokkikonserttiin. Oikeitakin ongelmia olisi, kuten sukupuolirikokset, avio-oikeus, perhemääritykset ja vastaavat, joissa yhä osa päättäjistä ratkoo

asioita Raamatun lausein, vaikka tutkimusnäyttö sanoisi mitä.

Miten uskonnottomuus näkyy elämässäsi?

Tätä nykyä varsin vähän. Kuten mainittua, olin aikanaan kiukkuinen ateisti, mutta lopulta katsoin sen olevan huono tie edistää mitään. Hyökkäämällä saavutetaan harvoin suuria, sillä vastapuoli on uskonasioissa lähes aina tilanteessa, jossa hänellä ei ole tarvetta tai syytä todistaa mitään. Riittää, kun hän sanoo ”minä uskon joka tapauksessa”, ja mikä minä siihen olen haukkumaan, että oletpa hölmö, kun uskot. Ei meidänkään, jotka pidämme tiedettä ja tutkimusta maailmankuvamme ohjenuorana ja katsomme perustavamme kaiken terveeseen järkeen, kovin pitkään tarvitse valintojamme penkoa, että löydämme epäloogisuuksia. Sanotaan niin, että uskonnottomuuteni näkyy siten, että pyrin omilla valinnoillani vaikuttamaan siihen, että kirkko ja uskonnot irrotettaisiin valtiosta ja lainsäädännön kehittämistä. Pieni juttu, mutta aika merkityksellinen.

Mihin uskot?

Olisi kaunista sanoa, että uskon tutkimukseen tietoon ja aina viimeisimpään seläiseen, mutta samaan aikaan minulla on varmasti paljon asioita päivittämättä. Tutkimus kehittyy niin huimaavaa vauhtia, että väkisinkin sivustaseuraa ja putoaa vähän keltasta. Uskon kyllä evoluutioon, isäni ja äitini opetuksiin sekä siihen, että ihmiset, jotka eivät pidä salmiakista, ovat epäilyttäviä.

Jeesus-lupaus harhaanjohtavaa markkinointia

Olet kuunnellut koko Raamatun läpi. Mitä jäi mieleen?

Päällimmäisenä sekavuus. Raamattu oli paikoin raskasta kuunneltavaa, mutta toisaalta sieltä löytyi paljon myös ihan hyviä elämänviisauksia, jotka pätevät yhä. Ristiriitaisia ohjeita ja sääntöjä on valtavasti. Tämä osoittaa ihmisen kekseliäisyyttä: miten eri aikoina on osattu keksiä sopivia selityksiä, miksi joku määräys ei koske juuri meitä. Esimerkkinä orjuus, joka toisaalla Raamatussa on ihan jees, mutta toisaalta löytyy orjuuden tuomitsevia tekstejä. Tällä hetkellä raamatuntuntijat väentävät siitä, voiko homoseksuaalisuudesta

tehdä kirjassa erilaisia havaintoja. Toisaalla homous on ehdottomasti suuri synty, mutta kuten orjuudenkin kohdalla, myöhemmin löytyy tekstejä, joissa sen voisi vallan hyvin hyväksyä. Näitä ristiriitoja minun olisi vaikea asettaa paikoilleen, jos olisin uskossa.

Pystytkö selittämään Jeesuksen tempun järjellä?

En, mutta uskallan epäillä, että Raamatun tekstit ovat muokkautuneet vuosien saatossa moneen kertaan.

Mikä oli Jeesuksen salaisuus?

Vaikea sanoa, kun en ollut näkemässä, mutta voisin päätellä, että hän oli magneettinen esiintyjä ja myös uskomattoman rohkea, kun julisti omia juttujaan. Tässäkään ihmiskunta ei ole hirveästi muuttunut. Ristiriitaiset persoonat saavat yhä 2024 eniten palstatilaa ja ovat kiinnostuksen kohteita. Miksi näin ei olisi ollut Jeesuksen aikana?

Mitä sanoisit Jeesukselle, jos hän kävelisi Turun Vartiovuorella vastaan?

Kysyisin, miksi hänen ”Jeesus tulee, oletko valmis” -julisteissaan ei ole aikaa ja paikkaa. Käsittäkseni kyseessä on harhaanjohtava markkinointi.

Mitä pitäisi tapahtua, että alkaisit uskoa Jumalaan?

Itse asiassa en tiedä. Olen tosiaan ystäväystynyt usean uskossa olevan kanssa. Monilla heillä on tapahtunut eräänlainen herääminen jonkin tapahtuman tai yhteensattuman myötä. On vaikea sanoa, onko uskonnottomuuteni lopulta niin vahvaa, että jos tällainen euforinen kokemus osuisi kohdalle, selittäisinkö sen vain mielenihmeenä vai alkaisin kenties uskoa kyseessä olleen jotain muuta. Toistaiseksi tällaisia kokemuksia ei minulla ole.

Ihmisen hädällä rahastaminen ällöttää

Miksi mentalismi?

Aloitin jo pikkupoikana taikuriharrastuksen, ja kun huomasin, että minulla on lahjoja yleisön edessä, se vei eteenpäin. Mentalismi alkoi kiinnostaa lähinnä siksi, että se oli 2000-luvulla yhdessä kahleistavapautumistempujen ohella taikuuden viimeisiä muotoja, joissa aikuinen katsoja ei esitystä katsoessa ollut

enää varma, mikä osa oli totta ja mikä illuusiota. Tämä kiehtoo minua suuresti, sillä ihmisillä on aikojen alusta alkaen ollut tarve irtautua todellisuudesta. Periaatteessa teatteri, elokuvat, kirjallisuus, musiikki, sirkus ja vaikkapa taikuus tekevät juuri tätä: katsojan mieli seikkaillee hetken reaali maailman ulkopuolella. Minun jutukseni tuli mielenilluusiot.

Jotkut luulevat, että sinulla on yliluonnollisia kykyjä?

Kyllä, mutta on hyvä painottaa, että suurin osa yleisöstä ymmärtää, että kyseessä on esitys. Väitän jopa, että esityksieni myötä suurin osa yleisöstä kasvaa ajattelemaan kriittisemmin, kun he huomavat, miten uskomattomia illuusiota ja mielenihmeitä voidaan luoda taikatempujen keinoin. Tämä ehkä herättää heitä pohtimaan, miten totta aidoiksi väitetyt ihmetteot mahtavatkaan olla.

Puolestasi on rukoiltu?

Olen usein kuullut, että olen Jumalalle kauhistus, olen paholaisen kätyri. Puolestani on myös rukoiltu. Aikanaan sain uhkailuja, joissa lainailtiin Raamattua. Joskus niitä tuli jopa ihan kirjeinä, mutta ehkä viestintäni julkisuudessa siitä, että ”tämä on show ja nämä ovat vain tempuja” on mennyt läpi, koska enää niitä tulee aniharvoin. Yksi mieleenpainuvimmista henkilöistä urallani oli Kyproksella asuva suomalaisnainen, joka oli valmis maksamaan lentoni ja oleskeluni maassa, jos tulen paikan päälle kertomaan hänen tulevaisuudestaan. Luulin kutsua vitsiksi, mutta hän oli vakavissaan. Moraalini ei tietenkään antanut periksi. Selitin, että kristallipalloni on peräisin pilailukaupasta ja sieltä ei näy kuin oma kuvani ja sekin väärinpäin.

Ehkä Uri Geller olisi lähtenyt?

Ehkä. Tosin ei hänkään usko millään tavalla yliluonnollisiin ja jumalallisiin kykyihin, joita väittää omaavansa. Tunnen parikin tyyppiä hänen tiimistään, ja yksi heistä aikanaan kertoi minulle, että Geller on roolinsa vanki. Hän esittää psyykkikkoa 24/7, ja syystä, koska on tehnyt sillä ison omaisuuden.

Mitä mieltä huijareista?

Joku meedio tai tarot-ennustaja markkinoilla tai festareiden VIP-teltassa on ihan ok, koska jokaisen pitäisi tajuta konteksti: kyseessä on viihde ja sitä tehdään ”just for fun” -ajatuksella. Se vasta on etovaa, kun meedio alkaa ra-

Pete Poskiparta ällöttää, kun joku rahastaa ihmisen hädällä: esimerkiksi meediat, saarnaajat, lahkot ja uskontojen väärinkäyttäjät.

hastaa ihmisen hädällä. Sama koskee saarnaajia, lahkoja ja uskontojen väärinkäyttäjiä. Heitä yhdistää usein sama tekijä eli ihmisten hädän hyödyntäminen. Meedioiden tai huijarisaarnaajien luokse usein saapuu hauras, ehkä juuri omaisensa menettänyt ihminen, joka kaipaa vastauksia kesken jääneisiin kysymyksiin. Tähän rakoon nämä huijarit iskevät ja imevät tilit kuiviksi. He sitouttavat henkilön lahkoonsa tai ”palveluunsa” pitkäksi aikaa, usein jopa niin, että irtautumisesta tehdään likimain mahdotonta. Vaikka itse olen uskonnon, niin uskontoja itsessään en vastusta, koska pidän naiivina ajatusta, että ne vain katoaisivat. Keskitän vastustukseni mieluummin niihin, joille uskonto on välikappale ihmisten huijaamiselle.

Kirkkoa haitallisempia ovat lahkot

Millä silmin katsot luterilaista kirkkoamme?

Pidän kirkkoamme lopulta melko harmittomana, mutta en täysin. Pidän siitä, että kriiseissä heiltä löytyy apua ja tukea, eikä silloin kysyt, oletko muuten kirkon jäsen. Pidän siitä, että he ovat halukkaita keskustelemaan. Kun olen saanut kutsuja keskustelutilaisuuksiin, minut on aina otettu lämpimästi vastaan. Minulta on tilattu jopa keikka kirkkoon. Se tuntui aluksi erikoiselta, mutta lopulta varsin hienolta. Eniten ehkä nyppivät kysymykset naispappeudesta ja seksuaalivähemmistöjen asemasta, hieman myös verotusoikeus, vaikka sitä on vuo-

sikymmenien aikana kavennettukin. Pidän paljon haitallisempina lahkoja, fundamentalistisia yhteisöjä kuten Jehovan todistajia ja vastaavia, jotka saavat ihan lakiemmekin mukaan erivapauksia, eivätkä välttämättä välitä viranomaismääräyksistä, vaan saattavat esimerkiksi pitää laitonta rekisteriä, johon merkkäavat kotikäyntiensä tietoja.

Pitäisikö kirkon ja valtion ero viedä loppuun?

Pitäisi! Tosin se on tehtävä niin, että meillä on tilalla mm. aikaisemmin mainitsemiani asioita, kuten esimerkiksi tukea ja turvaa suurten katastrofien aikana. Kirkolla näyttää näissä olevan yhä suuri rooli.

Käyvätkö lapsesi ET-tunneilla?

Eivät. Vaimoni kuuluu kirkkoon ja lapset myös, jonka takia ET-opetuksen mahdollisuutta lapsille ei ole. Tässä muuten yksi korjauskohde! Tosin olen lasteni kanssa keskustelllessani huomannut, että toisin kuin omassa nuoruudessani, uskonnonopetus ei ainakaan meidän lasten koulussa ole millään muotoa tunnustuksellista.

Millainen on mentalistin joulu?

Varsin perinteinen. Syömme, lapset koristelevat kuusen ja katsovat lumiukko-piirretyn, avaamme lahjat ja oleilemme. Uskonollisuutta jouluumme ei oikeastaan kuulu, ellei muutaman kynttilän vientiä haudoille lasketa sellaiseksi. Minulle joulu on enemmänkin irtiotto kaikkesta.

Saako presidentti toivottaa Jumalan siunausta uudenvuodenpuheessaan?

Aikanaan pohdin sellaisia hölmöyksiä, kuten mitä vastaan, jos joku toivottaa minulle siunausta. Sitten tajusin, että hänhen vain toivottaa minulle oman vakaumuksensa mukaan kaikkea hyvää. Niinpä aloin vastata ”kiitos, kaikkea hyvää myös sinulle”. Jos presidentti toivottaa siunausta, niin toivottakoot. Hän varmaan uskoo asiaansa. Luulen, että hänkin vain haluaa toivottaa suomalaisille kaikkea hyvää.

Pete Poskiparta on ympäri maailmaa esiintynyt, Suomen ainoa kansainvälisesti palkittu mentalisti. Tammi-helmikuussa hän kiertää Suomea Maagikot-illusioshow'n matkassa (maagikot.fi).

USKONNOT OVAT IDEOLOGIOITA

YKI RÄIKKÄLÄ

Ideologia on aatejärjestelmä, jossa todellisuutta muokataan opportunistisesti sekä rakennellaan ajatusmalleja ja eetosta omiin tarkoitusperiin sopivaksi. Uskonnot on rakennettu samantyyppisesti kuin maalliset ideologiat. Molemmilla pyritään jäsentämään todellisuutta, saada siitä yksinkertaisempi ja ymmärrettävämpi, mutta nimenomaan aaterakennelmien rakentajien oman mielen mukaisiksi. Tosin varsinkin uskonnoissa niiden kuvaama maailma on vaikeasti ymmärrettävä.

Poliittiset aatesuuntaukset kaiken kaikkiaan ovat ilman muuta ideologisia. Kommunismi on ajatusrakenne tai ideologia, joka perustuu saksalaisen **Karl Marxin** talousteorioihin. **Friedrich Engelsin** kanssa Marx rakensi kommunismille teorian. Siihen otettiin aineksia myös antiikin Kreikan filosofioista. Yksi sen perusajatuksista on yhteisomistus ja tasajako – jokaiselle tarpeen mukaan.

Ideologiat perustuvat jonkun tai muutaman henkilön havaintoihin ja niistä tekemiin johtopäätöksiin ja edelleen teorioihin. Melkeinpä pääsääntöisesti teorit ja realismi eivät kohtaa. Kommunismineen ideologia tiukassa tulkinnassaan voi toimia paperilla, mutta käytäntö eli ihmisen evoluutiossa muodostunut luonne ja käyttäytyminen eivät välttämättä kohtaa teoriaa.

Kapitalismi, joka ei ole varsinaisesti yhteiskuntateoria eikä poliittinen ideologia, vaan talusteoria, pohjaa taas siihen ihmisen ominaisuuteen, mitä kommunismi ideologiana vastustaa, ahneuteen. Jos kommunismissa pyritään yhteisomistukseen, on kapitalismin eetos äärimmäinen individualismi ja ehdoton yksityisomistus. Molemmilla on kuitenkin samoja piirteitä kuin uskonnoilla. Niissä on oppirakennelmia, hierarkioita, auktoriteetteja, sääntöjä ja oppikirjoja, joissa ideologia selitetään.

Kapitalismin oppi-isänä pidetään usein **Adam Smithiä** (1723–1790), vaikka tämä oli filosofi, eikä taloustieteilijä. Sittemmin aatteen ylipapitareksi ryhtyi **Ayn Rand** (1905–1982), jonka individualistinen ideologia oli

kovaa ja kylmää kuin pistimen teräs, eikä siihen kovuuteen liene kukaan muu yltänyt.

Tuolloin tällöin eteen tulee sellainen omituisen käsitys, että ateisti on yhtä kuin kommunisti. Tämä käsitys ainakin Suomessa lienee peräisin menneiltä ajoilta, jolloin kirkolla oli melkoinen valta ja merkitys, useimmat kuuluivat kirkkoon ja itärajan takana oli kommunistinen – ja ateistinen – maa. Suomalaiset kommunistit eivät pääsääntöisesti kuuluneet kirkkoon. Monilla syy oli kuitenkin lähinnä se, että kirkko edusti vallanpitäjiä. Mielenkiintoisesti Neuvostoliitto ei kuitenkaan ollut virallisesti ateistinen valtio. Ainoa virallisesti ateistinen ja kommunistinen valtio aikoinaan oli Albania.

Stalin myös antoi kirkolle rajoitetusti vapauksia toimia. Hän tarvitsi toisen maailmansodan aikoina kirkon apua pitääkseen valtion vahvana. Hän, entinen pappisseminaarilainen, ymmärsi venäläisten uskonnollisuuden. Ei olisi ollut viisasta tukahduttaa kirkkoa kokonaan. Karl Marx myös ymmärsi uskonnollisuuden merkityksen. Hän ei suinkaan väheksynyt yksittäisten ihmisten uskoa, kuten on tulkittu. Hän kirjoitti: ”Uskovaisen kärsimys on samalla sekä ilmaus aidosta kärsimyksestä että protesti sitä vastaan. Uskonto on sorretun huokaus, lämmin sydän sydämettömässä maailmassa, sielu siellä, missä sielua ei ole. Se on kansan oopiumia.”

Marxia on pidetty kaiken pahan ruumiillistumana, henkilönä, joka sai aikaan kommunistisen diktatuurin, mutta hän oli yhteiskuntafilosofi, jolla oli pyrkimys parempaan ja oikeudenmukaisempaan yhteiskuntajärjestykseen: luoda taloudellissosiiaalinen järjestelmä, jolla oli tarkoitus eliminoida jyrkistä luokkaeroista ja varallisuuden harvoille kasautumisesta johtuvia vääryyksiä ja ongelmia. Toinen asia on sitten se, miten hänen luomaansa ideologiaa sovellettiin muualla. Jokainen ideologia on tulkinta maailmasta ja jokaisen ideologian soveltaminen on tulkintaa, jossa opportunisti on vahvasti mukana.

Se, että ateistit toisinaan saavat edelleenkin tulla kohdelluiksi epäiltyinä kommunisteina, on merkillinen ajatusharha, mutta se ei todista mistään

muusta kuin yksioikoisesta ajattelusta. Ateistinen ajattelu sinänsä ei, kuten eivät uskonnotkaan, kommunismin perustajille merkinnyt paljoakaan, vaikka aate kyllä oli materialistinen luonteeltaan.

Ideologiat pyrkivät osoittamaan muut aatesuuntaukset vääriksi. Ne toiseuttavat. Niiden eetos on murtaa toiset näkemykset. Poliitiikka on täynnä ideologioita. Yksi nousevista ideologioista Euroopassa ja paikoin muuallakin on konservativismi, jossa ei juuri hyvällä muita katsomuksia katsella. Uskonnot ovat ideologioita. Maailmassa on lukuisia konflikteja, jotka aiheutuvat juuri sen väärän näkemyksen ja uskonnon halveksimisesta ja suoranaisesta pyrkimyksestä eliminoida ne.

Ideologia ei ole vain asennoituminen ajattelemaan asioita tietyllä tavalla, vaan myös uskomus siitä, minkälainen maailma on tai sen pitäisi olla. Oma uskomus, joskin ylhäältä syötetty ja siten omaksuttu, nähdään totuutena. Muu oman ”totuuden” ulkopuolinen koetaan uskomuksiksi. Kun monet ns. vaihtoehdotuiksiin (ja salaliittoteorioihin) uskovat toteavat ”näin se koetaan”, he uskovat oman ja kaltaistensa kokemuksen todellisuudeksi.

Moderni länsimainen demokratia toimii ilman ideologioiden sanelemissa dogmeja. Olkoonkin, että parlamentaariseen demokratiaan kuuluu eri puolueita, jotka kaikki käytännössä perustuvat johonkin tiettyyn ideologiaan. Onkin mielenkiintoista se, että Suomessa kirkko saa edelleen pitää ikivanhan privilegionsa, veronkannon, vaikka sen olemus ja perusta on tyystin ideologinen.

Ideologia on kuin alkoholi. Runsaasti käytettynä alkoholi muuttaa ihmisen persoonaa ja tuottaa helposti tuhoa ympärilleen. Näin käy myös ideologian suurkäyttäjälle. Ideologian mukaan eläminen sitoo, mutta antaa illuusion vapaudesta. Tuskin yksikään uskova suostuu myöntämään itselleen elävää kahlehdittuna ideologiaan. Päinvastoin, he todistelevat itselleen ja muille olevansa vapaita. Heille on syötetty orwellilainen illuusio vapaudesta.

USKONNOISTA LIIKETOIMINTANA

Ei ole uutta, että uskontoa ja ihmisten uskomuksia hyödynnetään liiketoiminnassa. Siitä on runsaasti esimerkkejä monien vuosisatojen ajalta. Uusia esimerkkejä löytyy kaikilta mantereilta – myös Irakin Kurdistanissa vuonna 2024.

Keskiajalta tunnetuimpia esimerkkejä uskonnon kaupallistamisesta on katolisen kirkon anekauskauppa. Aneet olivat asiakirjoja, joita myytiin synninpäästön lupauksella. Se toi kirkolle merkittäviä tuloja. Nykyään monet uskonnolliset organisaatiot toimivat kuin suuryritykset. Ne hallinnoivat mittavia omaisuuksia, harjoittavat sijoitustoimintaa ja pyörittävät monenlaisia kaupallisia toimintoja, jopa kiinteistöjä, kouluja ja sairaaloita.

Vatikaanilla on merkittävä kiinteistöomaisuus ympäri maailmaa, ja se

harjoittaa aktiivisesti sijoitustoimintaa. Yhdysvalloissa megakirkot ovat laajentuneet valtavasti ja niillä on usein kiinteistöjen lisäksi omia mediakanavia ja muita liiketoimintoja.

Keväällä Irakin Kurdistanissa tunnettu salafistiliikkeen johtaja ilmoitti, että uuden perustettavan moskeijan rukouspaikkoja on myytävänä. Nämä 1 x 0,70 metrin kokoiset rukouspaikat myydään halukkaille 650 dollarin (noin 600 euron) hintaan. Paikat myydään koodeilla, joiden avulla varmistetaan, ettei kukaan saa tietää, missä mikin paikka sijaitsee.

Vastineeksi rukouspaikan omistajalle kertyy *hasanatia* (hyvityspisteitä, joita kerätään uskonnollisista teoista) aina, kun hänen omistamallaan paikalla joku rukoilee. Vaikka virallisia lukuja ei ole annettu, on kerrottu, että heti

alkuun yli sata rukouspaikkaa meni kaupaksi.

Tässä on taas uusi ainutlaatuinen liikeidea? Pieniä neliöitä myydään huippuhintaan, ilman varsinaista oikeutta tonttiin tai minkäänlaista vastuuta sijoittajilleen.

Useat uskonnolliset johtajat ovat tulleet tunnetuiksi paitsi hengellisinä oppaina myös menestyvinä liikemiehinä. Pyhiinvaellusmatkat, uskonnolliset korut, kirjallisuus, musiikki ja muut tuotteet muodostavat miljardien dollarien arvoisen liiketoiminnan. Uskonto voi olla hyvin tuottoisaa.

Uusia keinoja ja menetelmiä uskonnollisten liiketoimintojen kehittämiseen löydetään jatkuvasti. On monia syitä, miksi uskonnoista pidetään kiinni, ja joillekin se voi olla tienaaminen.

Binar Mustafa

HAUTAUSMAIDEN PALVELUMAKSUIHIN RAJU KOROTUSUHKA

Uskonnottomien ihmisten kannalta olisi erittäin epärealistista, jos kirkon hautausmaiden palvelumaksut jopa kaksinkertaistuvat sen takia, että kirkko saa jäseniltään 48 miljoonaa euroa ylimääräistä tuottoa. Kirkon hautausmaat kuitenkin hoitavat hautaustoimilain perusteella niin sanottua yleistä hautaustoimea.

Mistä ihmeestä on kysymys?

Hallituksen budjettiesityksessä eduskunnalle esitetään ev.-lut. kirkon budjettiavustukseen 20 miljoonan euron vähennystä vuodelle 2025. Se kohdistuisi kirkon seurakuntien hautaustoimeen. Näin ollen kirkon hautausmaiden maksuihin on tulossa rajut korotukset. Ne kohdistuvat sekä kirkon jäseniin että kirkon jäsenyyteen kuulumattomiin hautausmaan käyttäjiin.

Seurakuntien hautausmaiden toiminnan kulut katetaan valtion avustuksella ja hautausmaiden palvelumaksuilla, kuten hautapaikkamaksuilla, haudan hoitomaksuilla sekä krematorium maksuilla. Näiden tulisi vastata kustannuksia. Hautausmaiden kuluja ei ole kustannettu, ei ole ainakaan pitänyt kustantaa kirkollisverovarilla.

Tälle 20 miljoonan euron vähennykselle on omituinen tausta! Valtion ja kuntien verotuksen suhteeseen on tulossa veropohjan muutoksia. Verovähennyksiin liittyvistä veroteknisistä

syistä ev.-lut. kirkko on ensi vuonna saamassa 48 miljoonaa euroa ylimääräistä kirkollisveron tuottoa. Tämä johtuu kirkollisveron kytkentymisestä kuntaveroon.

Itse asiassa jo kuluvana vuonna seurakunnat ovat Sote-uudistuksesta johtuen saamassa 30 miljoonaa euroa vastaavaa ansiotonta kirkollisveron tuoton nousua ilman, että kirkollisveroprosenttia olisi nostettu. Nostojakin on silti tehty. Kirkon jäsenille tässä ”tuotossa” kysymys on ylimääräisestä menosta.

Valtiovarainministeriö esitti aiemmin toivomuksen kirkolle, että sen seurakunnat vapaaehtoisesti lasisivat kirkollisveroprosenttia tasatakseen tuon 30 miljoonan ylimääräisen tuoton. Osa seurakunnista totteli, mutta 2/3 seurakunnista ei totellut, vaan kuittasi lisätuoton liiveihinsä.

Tästä kenties suivaantuneena valtiovarainministeriö keksi, että vähennetään edes liki puolet kirkon saamasta kirkollisverotuoton noususta vähentämällä tuo alussa mainittu 20 miljoonaa euroa hautaustoimen avustuksesta. Ajatus ehkä oli, että kirkollisverotuksen ylimääräisellä 48 miljoonan euron tulonlisäyksellä katettaisiin hautausmaiden palvelumaksujen korotustarpeita.

Kirkon piirissä nousi tästä kuviosta hirmuinen haloo, koska hautausmaiden toimintojen kustantaminen kirkollis-

veron tuotosta saattaisi koitua myös kirkon jäsenyyteen kuulumattomien hautausmaiden käyttäjien hyödyksi, jos myös heidän palvelumaksut jäisivät nousematta tai eivät nousisi niin paljon kuin ne ilman tätä subventointia nousisivat.

Kirkon jäsenten kannalta asia on tietysti problemaattinen. Yhtäällä heidän maksamansa kirkollisveromaksut nousevat 48 miljoonaa ja toisaalla kirkon hautausmaiden palvelumaksut nousisivat. Rahaa viedään molemmista käsistä.

Toisaalta kuitenkin uskonnottomien ihmisten kannalta on erittäin epärealistista, jos kirkon hautausmaiden palvelumaksut jopa kaksinkertaistuvat sen takia, että kirkko saa jäseniltään 48 miljoonaa euroa kirkollisveron ylimääräistä tuottoa. Vapaa-ajattelijain mielestä hautausmaiden palvelumaksujen ei pidä nousta tällaisen verotuksellisen sähläämisen tuloksena.

On mahdollista, että tilanteen seurauksena yhä useamman vainajan tuhka sijoitetaan kirkon hautausmaiden ulkopuolelle luontoon, maa- tai vesialueille. Mahdollisia palvelumaksujen korotuksia ei tule ainakaan kohdistaa seurakunnan hautausmaiden krematorioiden tuhkauskauksiin.

Esa Ylikoski

TEE MEEMI – PÄÄSE LEHTEEN!

Sosiaalisessa mediassa matkaavat voivat törmätä nykyään suureen joukkoon uskontokriittisiä ja ateistisia pilakuvia tai eri henkilöiden kuvalla varustettuihin tekstilainauksiin eli sitaatteihin. Niitä sanotaan *meemeiksi*, ja ne ovat yleensä englanniksi, varsin harvoin suomeksi.

Toimituksessa ajattelimme, että tarvitaan paitsi alkuperäisiä suomenkielisiä myös englannista käännettyjä meemejä. Niinpä **Yki Räikkälä** tarttui meemejä pirunsarvista ja suomensi niitä valikoiman.

Yllytämme muitakin 1) suomentamaan englanninkielisiä tai muunkielisiä meemejä ja 2) tekemään itse suomenkielisiä meemejä (saa toki tehdä englanninkielisiäkin). Parhaat palkitaan julkisuudella myös Vapaa Ajattelijassa.

Saramagolta kysyttiin:

Kuinka ihminen voi olla hyvä ilman jumalaa?

Hän vastasi:

Kuinka ihminen voi olla niin paha jumalan kanssa?

Ei voi todistaa, että Jumalaa ei olisi olemassa. Mutta tiede tekee Jumalan tarpeettomaksi. Fysiikan lait voivat selittää universumin ilman luoja.

STEPHEN HAWKING

"Kuvittele, että kasvat aikuisuuteen uskoen joulupukkiin ja hammaskeijuun. Ja sitten menet ja tapat ja aloitat sotia sen uskon nimissä. Ha-ha-ha. Mieti sitä."

- Ricky Gervais

MAKE AMERICA CONSERVATIVE AGAIN

YKI RÄIKKÄLÄ

Konservatiivit, äärioikeistolaiset kristityt ja nationalistit voittivat Yhdysvaltain presidentinvaaleissa selvin tuloksin. **Donald Trumpin** valtakausi 2.0 alkaa tammikuussa. Tällä kertaa presidentinvaalit nähtävästi tapahtuivat ilman vilppiä – toisin kuin neljä vuotta sitten. Tuolloinhan Trumpin toinen kausi varastettiin, kuten tiedämme.

Siis, näinhän ei käynyt. Vaalitulokset tutkittiin tarkkaan, eikä äänien manipuloinnista löydetty todisteita. Republikaanit eivät nyt ole vaalitulosta kyseenalaistaneet. Neljä vuotta sitten oli toisin. Väärä mies voitti. Suuri osa republikaanien kannattajista uskoi vaalien olleen väärennetyt. Evankelikaaleista suuri osa katsoi, että väkivalta on oikea ratkaisu maan ”pelastamiseksi antikristillisiltä voimilta”. Ja niinpä loppiaisenä 2021 nähtiin väkivaltaa, kun väkijoukko hyökkäsi kongressiin saadakseen messiaansa jatkoon.

Sitä, miksi Trump voitti nyt näin selvästi, analysoikoon asiantuntijat.

Merkillepantavaa kuitenkin on, että suuri osa latinoista ryhtyi Trumpin kannattajaksi. Ei väliä, vaikka Trump on haukkunut heidät ja muut maahanmuuttajat menen tullen. Mutta he ovat enimmäkseen katolisia.

USA:ssa on myös tapahtunut oikeistolaisuutta, missä yhtenä merkittävänä tekijänä on kristillisen äärioikeiston nousu. USA:n evankelikaalit ja kristitty äärioikeisto ovat saaneet ympätyksi käsityksen, että Trump on Jumalan lähettämä uljas ”soturi ja vapauttaja”, joka puolustaa kansaa pimeyden voimilta. Uskonnosta on tehty poliittinen ase.

Marraskuussa 2023 tehdyssä kyselyssä 64 % republikaaniäänestäjistä uskoi Trumpin olevan uskova (person of faith). 67 % katsoi Trumpin puolustavan amerikkalaisten uskoa parhaiten poliitikkojen joukossa. Mielenkiintoista on, että kyse on ailahtelevaisesta, impulsiivisesta ja solkenaan valehtelevasta henkilöstä. Tosiasiassa Trump ei ole uskova. Hän on opportunisti ja tietää hyvin, että ääniä saa helposti esittämällä uskova, antamalla heidän rukoilla ympärillään ja heiluttamalla Raamat-

tua kirkon edessä. Kirkkoonhan hän ei mennyt. Show ja siitä leviävät kuvat olivat se juttu.

Pew-tutkimuslaitoksen vuonna 2022 tekemän kyselyn mukaan 60 % yhdysvaltalaisista uskoi, että heidän maansa perustettiin alun perin kristilliseksi valtioksi. Jotkut TV-saarnaajat uskottelevat kuulijoilleen Amerikan perustajien olleen vakaumuksellisia kristittyjä. Mutta ei – he eivät juuri olleet uskonnollisia. Trump ei ole kursaillut uskovaksi tekeytymisessään. Vaalikampanjaansa hän valmistutti oman versionsa Raamatusta, ”God Bless the USA Bible”, ja mainosvideossaan hän väänsi MAGA -iskulauseen muotoon: ”Make America Pray Again”.

Maailma ei ole ollut pitkään enää kaksinapainen, mikäli sillä ajatellaan aikojen takaisia Yhdysvaltoja ja Neuvostoliittoa ja näiden edustamia sotilasliittoja. Nyt ovat suurvalloiksi tulleet myös Intia ja Kiina, ja lisäksi on EU. Suurvalloilla on ollut ja on ominaista diktatorinen johto, joka valehtelee sekä omilleen että toisille valtioille.

Pian meillä on mielenkiintoisesti kaksi suurta valtiota, joiden johdossa

SEREMONIAPALVELUJA KEHITETÄÄN EUROOPPALAISELLA YHTEISTYÖLLÄ

Terveisiä European Humanist Services Networkin (EHSN:n) konferenssista Antwerpenistä! Kyseessä on eurooppalaisten humanistijärjestöjen sekulaarien, maallisten seremoniapalvelujen verkosto. Osallistuin tapahtumaan *Pro-Seremoniain* puhujana.

Jokunen tärkeä asia nousi esiin seremoniapalvelujen toteuttajien näkökulmasta, etenkin kun Pro-Seremoniat-palvelukeskuksessa olemme suurehkon muutoksen edessä. Tänä vuonna pääasiana olivat humanistiset häät, joille työstimme yhtenäistä eurooppalaista kehikkoa ja runkoa (framework) humanistisille hääjuhliille. Ensi vuonna vuorossa ovat hautajaisten seremoniapalvelujen kehittäminen. Humanistweddings.eu-sivustolla on nyt koostettuna EHSN:n jäsenmaiden hääsivustot englanniksi. Jos haluat humanistiset häät jossain Euroopassa, tuolta löytyy kaikki info, mitä, missä ja miten. Siellä on linkki myös Pro-Seremoniain nettisivuille.

Keskusteluun nousi vähän joka edustajamaan taholta, miten voisimme mainostaa vähillä resursseilla enemmän sekä, mikä siinä on EHSN ja sen rooli? Miten saadaan ihmiset löytämään tämä eurooppalainen EHSN:n sivusto – ja kotimaiset sivustot?

Nyt kun Suomessa jaamme tiedotusvastuita, on hyvä todeta, minkä totesimme konferenssissa: some, some ja some – sosiaalinen media nousi ykkösjutuksi. Suomessakin olisi tärkeää saada some-näkyvyyttä ja toteuttaa sitä järjestetysti ja organisoidusti.

EHSN pyrkii Eurooppa-tasolla takaamaan tuon yhteisen sivuston näkymisen Googlessa. Suomessa, kansallisesti olisi hääasiassa pakko näkyä nuoremman kansan käyttämässä somessa.

Tärkeä asia ylipäätään voisi olla, voisivatko puhujat kasvattaa omaa brändiään puhujana. Sillä on monissa maissa tärkeä osuus. Pro-Seremoniain puhuja voisi jatkossa saada omaan profiliin näkyville myös EHSN:n virallisen logon.

Häät lienevät meille Suomessa hyvä kehityskohde, vaikka virallista vihkimisoikeutta ei olekaan. Tavoitteena on saada hääseremoniat tunnetuiksi ja houkutteleviksi tapahtumiksi pian virastovihkimisen jälkeen.

Hautajaisiin eri mailla on omia selkeitä käytäntöjään eli palvelut niin sanotusti rullaavat, kuten Suomessakin pääosin. Niinpä ei vielä osata sanoa, millaiseksi seremonioiden eurooppalainen yhtenäistämistyö niiden suhteen tulee jatkossa muodostumaan.

Iso kysymys melkein joka maassa on palvelujen ja tiedottamisen resurssien vähyys. Ja kuten on ollut puhettakin:

haluammeko, että puhujat olisivat enemmän yrittäjiä.

Millainen kattojärjestön rooli olisi hyvä olla? Entä mitä me puhujat haluamme viestiä esimerkiksi Vapaa-ajattelijoille, jotka ovat suoraan EHSN:n partnereita? Millaista tukea me puhujat haluamme ja tarvitsemme EHSN:ltä?

Keskustelun alla Antwerpenissa oli myös se, miten puhujat valitaan, koulutetaan ja miten seurataan työn laatua. Esimerkiksi, myönnetäänkö puhujana toimimiseen virallinen lupa, joka voidaan tarvittaessa myös perua.

Ja entä jos ja kun Suomessa lainsäädäntö muuttuu, miten Pro-Seremoniat ottaa omistajuuden siviilivihkimisistä niin, että myös siviilihäiden seremoniat säilyvät humanistisina?

Puhujana kysymys kuuluu, onko meillä halua ja resursseja juuri nyt ja millä vaihteella markkinoida humanistisia hääseremonioita Suomessa? Millaista tukea haluamme EHSN-verkostolta? Voisiko sen kautta tulla kansainvälisiä vieraita Suomeen häitään juhlimaan?

EHSN-yhteistyön toimipiiriin kuuluvat jatkossa myös nuorisotoiminta sekä henkisen tuen kysymykset esimerkiksi sairaaloissa ja puolustusvoimissa.

Susanna Leino/Pro-Seremoniat

ovat megalomaaniset valehtelijat. Molemmat tietävät toistensa olevan valehtelijoita ja roistoja. Mutta ei korppi toisen silmää noki. Suhteita lämmitellään ja Ukrainan yli tultaneen kävelemään. Mutta sekin on epävarmaa ja voi käydä tyyten päinvastoin.

Trumpin tulevasta politiikasta ei voi sanoa mitään varmaa, sen verran ailahtelevainen hän on. Mutta jos **Bidenin** hallinto ei juuri ole puuttunut Israelin toimiiin Gazassa ja Libanonissa, ei Trumpin hallinto sitä sen kum-

memmin tule tekemään. Trumpin tukijoista suuri osa on kristittyjä sionisteja, joiden katsomuksen mukaan Gaza ja Länsirantakin ovat jumalan Israelille lupaamaa maata. USA:n tuki Israelille ei heti tule loppumaan.

Jos Trump syystä tai toisesta joutuisi keskeyttämään presidenttikautensa, olisi varapresidentti **J.D. Vance** astuva presidentiksi. Hän, joka valehteli haittalaisten siirtolaisten syövän koiria. Hän on kivikova republikaaninen konservatiivi, jolla konservatiivinen eetos on

lujempaa laatua kuin opportunistisella Trumpilla. Jos Trumpille henkilökohtaisesti aborttiasiat ovat yhdentekeviä, on Vancen kanta kiveen hakattu. Hän antoi ymmärtää vaalikampanjansa aikana, että oikeastaan naisille ei pitäisi kuulua edes äänioikeus, saati oikeus omaan kehoonsa.

Iskulause ”Make America Great Again” muuten ei ole Trumpin keksimä. Sen lanseerasi jo **Ronald Reaganin** vaalikampanja aikoinaan.

SALO-MAJA VALMIINA KÄYTTÖÖN!

ESA YLIKOSKI

Luoteis-Lapin vapaa-ajattelijain Salo-Maja on valittu Suomen kotiseutuliiton Hyvän korjauksen tunnustuspalkinnon finaaliin yhdessä viiden muun talon kanssa. Seurantaloasiain neuvotelukunta myöntää palkinnon tunnustukseksi seurantalolle, jota on korjattu vanhaa kunnioittaen ja jonka käytettävyys on korjausten myötä parantunut.

”Kun Suomen kotiseutuliitto julisti kilpailun, yhdistyksemme ilmoittautui kisaan, koska useita vuosia jatkuneiden korjausten jälkeen Salo-Maja oli juuri saatu valmiiksi”, kertoo **Martti Vaat-**

tovaara Luoteis-Lapin vapaa-ajattelijoista.

Talo on nyt avoin ottamaan vastaan erilaisia tahoja ja toimintoja. Talossa järjestetään myös tansseja.

Vaattovaara kertoo, että Luoteis-Lapin vapaa-ajattelijat ry sai 1948 valmistuneen talon ja kiinteistön haltuunsa vuonna 2016 lahjoituksena Vasemmistoliiton Venäjärven osastolta.

”Aluksi teimme talkoilla peruskorjauksia, joihin saimme avustusta Kolarin kunnalta ja ELY-keskukselta (Leader-tuki). Raivasimme ja siistimme piha-alueen, uusimme portaat sisääntulo- ja poistumistielle sekä rakensimme niiden ylle sadekatoksen. Asensimme sadevesiviemäroinnin, korjasimme ja ehostimme kivijalan, poistimme lop-

puunpalaneen lämmityskamiinan ja asensimme tilalle infrapunalämmittimen. Asensimme palotikkaat ja tasanneen nuohousta varten sekä savupiipun suojan. Korjaukset tehtiin perinteitä noudattaen.”

”Ennen vuonna 2016 alkaneita korjauksia taloon oli tehty 80-luvulla sisäremontti: paneloitu seinät, korjattu lattia, laitettu ilmanvaihto ja vahvistettu kivijalka. Taloa rakennettiin 1946-1948 talkoovoimin. Puut lahjoitti kylän väki. Vihkiäisiin osallistui noin 450 henkilöä.”

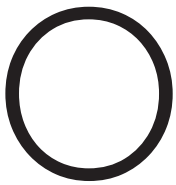
Vapaa Ajattelija jää odottamaan Hyvän korjauksen tunnustuspalkinnon tuloksia ja toivottaa talolle ja sitä hoitaville aktiiveille erinomaista jatkoa!

Remontti aloitettiin sisäänkäynnin purkamisesta. Työn touhussa Jorma Ravelin.

USKONTO LUO NÄKÖISENSÄ YHTEISKUNNAN – TAI TOISINPÄIN

YKI RÄIKKÄLÄ

n sanottu, että Suomi on luterilaisuuden muovaama maa. Minua ovat jotkut uskovat luonnehtineet luterilaiseksi ateistiksi. Näinhän sen voi tietty nähdä. Eri asia on se, onko näkemys perusteltavissa. Olen syntynyt ja kasvanut yhteiskunnassa, jossa valitseva uskonto on luterilaisuus. Mutta kuinka paljon luterilaisuus on minua muokannut? Voin huoletta todeta, ettei juurikaan. Yhteiskuntamme on ollut jo vuosikymmeniä sekulaari, eikä uskonto arjessa ole paljon vaikuttanut. Tapaluterilaisessa lapsuudenperheessäni uskonnolla ei arjessa sijaa ollut, vaikka äitini opettikin iltarukouksen. Mutta aikuisena olen ymmärtänyt sen olleen pelkkä traditio. Uskossa äitini ei koko 93-vuotisen elämänsä aikana ollut. Todennäköisesti ei isänikään.

Olen tyystin ateisti ilman mitään sen määrettä. En ole luterilainen ateisti. Vain uskonnoton ateisti. Minusta tuli uskonnoton ilmeisesti kotikasvatukseni sekä perimäni myötä. Isäni puoleisessa suvussa uskonto oli lähinnä traditiota. Äitini puoleinen suku oli ja on enimmäkseen uskonnotonta.

Vaikka koulussa oli tunnustuksellinen uskonnon opetus Raamatun luettamisineen, ruokailurukoilutukset, Herraa ylistävät jeesustelevat aamunavaukset ja joulun- sekä kevät-kirkot, ei luterilaisuus mieltäni juuri muokannut. Ne ikään kuin kuuluivat asiaan, enkä niitä tuolloin kyseenalaistanut. Mutta uskoa, edes traditiota, niistä minuun ei tullut, kuten ei suureen osaan suomalaisista.

Tietty oma subjektiivinen kokemus ei ole luotettava mittari, eikä kokemus aina ole asiantuntijuutta. Mutta kuinka luterilainen Suomi sitten on? Itse ajattelen niin, että uskonottomia ja ateisteja on Suomen väestöstä ollut aina varsin

suuri osuus. Kirkkoon kuuluminen ei ole koskaan korreloinut uskovien määrän kanssa. Sata vuotta sitten kirkkoon kuuluivat lähes kaikki. Mutta läheskään kaikki eivät olleet sisimmässään uskovia. Tavallaan kaiketi luterilaisia sikäli, että kirkko ja luterilainen uskonto juhlapäivineen määrittivät vuoden kierron. Milloin piti mennä kirkkoon, milloin ei töitä saanut tehdä ja aina piti papintodistukset saada milloin mihinkin viralliseen asiaan ja toimeen.

Arki on sekularisoitunut

Ruotsin vallan aikana kirkkoon kuuluminen oli pakollista. Vasta 1869 tämä pakko poistui, mutta käytännössä kaikki kuuluivat edelleen kirkkoon, ja tästä tuleekin yksi seikka, miksi uskovat mielellään pitävät Suomea luterilaisuuden muokkaamana, mikä jossain määrin paikkansa pitääkin. Nimittäin aikanaan ei muita väestökirjanpitäjiä ollut kuin kirkko. Kun Suomi ei vielä ollut itsenäinen valtio, eikä ollut julkishallinnollisesti koko maata kattavasti järjestäytynyt, kirkko toimi vähän kuin valtion haarakonttoriverkostona. Vielä pitkään itsenäistymisen jälkeenkin. Aikanaan kirkko hoiti opetustointakin. Kirkko oli mukana kansalaisten arjessa kehdestä hautaan. Tämä kirkon asema ja merkitys ihmisten arjessa on vasta viime vuosikymmeninä hiljalleen rapistunut. Arki on sekularisoitunut.

Vuodesta 1918 oli mahdollista siirtyä siviilirekisteriin. Aluksi se tarkoitti lapsia, jotka olivat jääneet kastamatta. Vielä vuonna 1920 rekisterissä oli vain 860 henkeä. Mutta siitä se alkoi ja nyt kansalaisista enää vain vähän yli 60 % kuuluu kirkkoon. Ja useimmat näistäkin tradition ja kirkossa tapahtuvien siirtymäriittien vuoksi. Kirkko ei enää elä uskonnosta, vaan käytännössä vain tradition ja tapaluterilaisuuden voimin.

Tiukan teokraattisissa maissa uskonto varsin paljon muovaa yhteiskuntaa, mutta luoko uskonto näköisensä

yhteiskunnan silloin, kun on kyse modernista länsimaasta? Pikemminkin se menee toisin päin – yhteiskunta luo näköisensä uskonnon. Islamkin syntyi juutalaisuuden ja kristinuskon pohjalta omanlaiseensa yhteiskuntaan. Islamistisissa maissa yhteiskunta kyllä joutuu mukautumaan uskontoon ja mullahien määräysvaltaan.

USA:ssa äärikonservatiivinen kristillisuus nationalistisine sävyineen on ollut viime vuosina vahvassa kasvussa. Sen periaatteet alkavat olla kaukana perinteisestä kristillisestä eetoksesta. Se on alkanut muovata uskontoa, ellei ole sitä tehnyt jo kauan. USA:n evankelikaalisuus näyttää nykyisin olevan sikäläistä kristinuskoa muokkaava isänmaallispaatoksella silattu uskonnollinen ideologia. Yhdysvallat on kyllä merkittävän kaksijakoinen maa sikäli, että valtio ja kirkko ovat tiukasti erillään, mutta uskonto ja ”in God we trust” ovat joka puolella esillä, oli kyse sitten tavallisten ihmisten arjesta tai poliitikoista. Uskonto ei ole siellä yksityisasiasta. Yhdysvaltalainen demokratia on lähempänä teokratiaa kuin heti luulisikaan.

Uskontoja ei ole syntynyt ilman yhteisöjä ja yhteiskuntia, joten nämä ovat olleet ennen uskontoja. Uskonnot ovat syntyneet vasta, kun on ollut riittävä määrä yhteisön jäseniä. Erilaisia uskomuksia ihmisillä lienee ollut aina, mutta uskomusjärjestelmät ovat muodostuneet yhteisön hallinnan välineiksi. Joten yhteisö on ollut ensin ja siinä on muodostunut uskonto.

Suomessa uskovat ja kirkon edustajat mieluummin väittävät yhteiskuntamme muodostuneen kristinuskon mukaan, mutta kirkon on ollut sopeuduttava, vaikka vastentahtoisestikin, yhteiskunnan vääjäämättömään sekularisointumiseen. Vastentahtoisuus näkyy nyt samaa sukupuolta olevien vihkimisasiassa. Kirkko voi toki pitäytyä omassa avioliittokäsityksessään, mutta silloin sen tulisi luopua omasta erityisasemastaan valtionkirkkona.

RATKAISU KOULUN USKONNOLLISTEN TILAISUUKSIEN GORDIONIN SOLMUUN

ESA YLIKOSKI

Koulujen ja päiväkotien uskonnollisten ja niille vaihtoehtoisten tilaisuuksien jatkuvia ongelmia on kuvattu Gordionin solmuksi.

Ilmaisulla tarkoitetaan vaikeaa ongelmaa, johon ei löydetä ratkaisua. Tarinan mukaan Aleksanteri Suuri ratkaisi solmun avaamisen miekalla.

Nyky-Suomessa näihin koulujen ja päiväkotien ongelmiin on myös rauhanomainen ratkaisu, johon ei tarvita edes oikeudenvalvojia, aluehallintovirastoja eikä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakuntaa.

”Opetuksen järjestäjä voi päätyä myös siihen, ettei koulun työsuunnitelmassa määriteltynä työaikana järjestetä uskonnollisia tilaisuuksia tai toimituksia.” (Opetushallitus-3903-2022)

Kun opetuksen järjestäjiä Suomessa ovat pääasiassa kunnat, miten saisi kunnat tarttumaan tähän yksinkertaisen nerokkaaseen ratkaisuun?

Opetushallituksen ohjeeseen viitaten on nyt monissa kunnissa tehty kuntalaisaloitteita uskonnollisen ja katsomuksellisen sitouttamattomuuden toteuttamiseksi perusopetuksessa ja varhaiskasvatuksessa.

Aloitteita on perusteltu seuraavasti:

”OPH:n ohjeen yhtenä tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuutta ja sama tavoite on mainittu ensimmäisenä Kuntaliitonkin hyvän hallinnon perusteissa. Myös Suomen perustuslain mukaan yhdenvertaisuus on tärkeää. Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Evankelis-luterilaisen kirkon uskonnollisten tilaisuuksien järjestäminen peruskouluissa ja päiväkodeissa suosii käytännössä yhtä uskonnollista yhdyskuntaa, ainakin niitä jäseniä, jotka ha-

Aleksanteri Suuri leikkaa Gordionin solmun. Ote Jean Simon Berthélemy'n maalauksesta vuodelta 1767.

luavat osallistua uskonnonharjoitustilaisuuksiin, ja asettaa muut eri asemaan eli toimii syrjivästi, yhdenvertaisuutta vastaan.

Valintapakko uskonnollisen ja vaihtoehtoisen tilaisuuden välillä rikkoo perheiden yksityisyyden suojaa. Uskontoa ja vakaumusta koskevien erityisten henkilötietoryhmien muodostaminen ja käsittely on lähtökohtaisesti jopa kielletty. Koulun ja päiväkodin ei tulisi pakottaa huoltajia ilmaisemaan lapsensa kautta suhtautumistaan ev.-lut. kirkon uskonnollisiin tilaisuuksiin.

Uskonnollisten tilaisuuksien ja toimitusten järjestäminen on ristiriidassa myös Perusopetuksen opetussuunnitelman ja varhaiskasvatuksen perusteiden kanssa, koska niissä todetaan, että opetuksen ja kasvatuksen tulee olla uskonnollisesti ja katsomuksellisesti sitouttamattomia ja että opetuksen pitää pohjautua tieteelliseen tietoon.

Suomalaiseen kulttuuriin ei aikuisillakaan kuulu uskonnollisten ja niille vaihtoehtoisten tilaisuuksien liittäminen työelämään. Jumalanpalvelukset ja hartaustilaisuudet ovat yksityisen ja yhteisöllisen toiminnan piirissä. Niin

tulisi olla myös lasten kasvatuksessa ja koulutuksessa.

Aloitteen toteuttamisesta todetaan seuraavan monenlaisia hyötyjä:

Johtajien, rehtorin ja opettajien ei tarvitse järjestää vaihtoehtoista tilaisuutta, laatia tiedotteita huoltajille valintatilanteesta eikä pyytää mieltämään ja päättämään, osallistuuko lapsi kirkollisen ohjelmaan taikka vaihtoehtoiseen ohjelmaan, eikä enää laatia oppilaista tapahtumakohtaisia tai koko lukuvuotta koskevia valintalistoja.

Muutos parantaa perheiden arkaluontoisen tiedon yksityisyyden suojaa. Uskonnollinen tai uskonnoton vakaumus katsotaan arkaluontoiseksi tiedoksi, jota koskien Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on päätöksessään linjannut, että julkisen vallan ei tulisi pakottaa ketään ilmaisemaan vasten tahtoaan julkisesti katsomustaan.

Päiväkodilta ja koululta poistuu riski ja huolehtimisvelvollisuus siitä, että uskonnollisiin tilaisuuksiin osallistuminen tai osallistumatta jättäminen vaarantaisi lasten ja nuorten yhdenvertaisen kohtelun taikka aiheuttaisi leimautumista tai muita haitallisia seuraamuksia.

Kasvattajia ja opettajia ei tarvitse jakaa kirkollisen ohjelman valvojiihin tai vaihtoehtoisen ohjelman suunnittelijoihin ja toteuttajiin. (Eikä kumpaankaan vaihtoehtoon osallistumattomien, esim. Jehovan todistajien, valvontaan.) Vaihtoehtoisen tilaisuuden ohjelman järjestämisvelvoite on usein jakautunut epätasaisesti, mikä kohdistuu joihinkin opettajiin ylimääräisenä rasitteena.

Uskonnollisista ja niille vaihtoehtoista tilaisuuksista luopuminen mahdollistaa keskittymisen perustointaan ja kaikille sopivan ja kaikille tarkoitetun iloisen tapahtuman innointiin ja järjestämiseen.”

Opetuksen järjestäjiä Suomessa ovat pääasiassa kunnat. Lisäksi on eräitä yksityisiä, kannatusyhdistysten ylläpitämiä kouluja sekä valtion normaalikouluja.

PROTU: AIKUISOHJAAJIIN PANOSTETAAN

Kesän 2025 protuleirien aika- ja paikkatiedot julkaistaan joulukuussa 2024. Ilmoittautumisjärjestelmä leireille uudistetaan, ja ilmoittautuminen avataan alustavasti alkuvuodesta 2025.

Prometheusleiritoiminnan kehittämiseksi järjestettiin kesällä tukikeräys. Se tuotti yli 14 000 euroa, mikä on päätetty käyttää ohjaajien valmentautumisen ja toiminnan tukemiseen.

Tukikeräyksen ansiosta ohjaajien viikonloppukoulutusten täyshoitomaksuja voidaan laskea 27 eurosta 14

euroon. Hakeutuminen leirinvetäjäksi onnistuu siten jatkossa huomattavasti edullisemmin.

Se, miten paljon leirinvetäjiä Protu pystyy kouluttamaan, vaikuttaa suoraan siihen, kuinka paljon protuleirejä pystytään järjestämään. Koulutusmaksujen puolittaminen on tärkeä askel matkalla kohti tilannetta, jossa Protu pystyy tarjoamaan leiripaikan jokaiselle halukkaalle.

Protuleireille on ollut kysyntää enemmän kuin leiripaikkoja, ja toiminnan laajentaminen riippuu uusien

ohjaajien saamisesta. Toki myös kokeiden jatkamisesta tai paluusta tauon jälkeen.

Protun syyskokous päätti kuluneen vuoden leirien päiväraha-kokeilun perusteella jatkaa yli 20-vuotiaille aikuisille ohjaajille maksettavan päivärahan maksamista ensi vuoden leireillä. Päivärahan suuruus on 20 €/päivä.

Esa Ylikoski

JÄRVENPÄÄN SEURAKUNTA LIPESI RIVISTÄ

Järvenpään seurakunta on päättänyt, että sen hautausmaan kappelia aletaan vuokrata myös uskonnottomiin hautajaisiin. Aiemmin Järvenpään srk on ollut mukana Espoon, Keravan ja Tuusulan seurakuntien kanssa Kirkkohallituksen suositusten linjalla, jonka mukaan kappelia ei vuokrata uskonnottomiin hautajaisiin.

Näin Järvenpää liittyy Espoon, Vantaan, Kirkkonummen, Nurmijärven ja Hyvinkään ryhmään, joka vuokraa kappeliaan. Kirkko on muiden riitojen lisäksi myös hautausmaiden kappelien vuokrausasiassa kahtia jakautunut. Maakunnissa kappelin vuokrauksen ovat kieltäneet mm. Jyväskylä, Lahti, Lappeenranta ja Pori.

Saattotilaisuuksia ennen tuhkausta ja arkkuhautaus voidaan luonnollisesti pitää myös muualla kuin seurakunnan hautausmaan kappelissa. Arkkua siirretään ruumisautossa. Myös niin sanottu suoratuhaus on yleistynyt niin, että laajempi hautajaistilaisuus pidetään tuhkauksen jälkeen muistotilaisuutena.

KATSOMUSAINETYÖRYHMÄ LOPPUSUORALLA

Opetushallituksen asettama katsomusainetyöryhmä on saamassa kaksivuotisen työnsä päätökseen. Viimeinen kokous on joulukuun loppupuolella.

Työryhmän raportti julkaistaan aikaisintaan tammikuussa, tarkasta ajasta ei ole vielä päätetty. Vapaa-ajattelihoista työryhmään on kuulunut **Esa Ylikoski**. Työryhmässä on sovittu, että keskus-

telut ja mahdolliset välitulokset ovat luottamuksellisia ennen loppuraportin julkaisemista. Lehtemme palaa asiaan numerossa 1/2025.

VAPAA AJATTELIJA 60 VUOTTA SITTEN

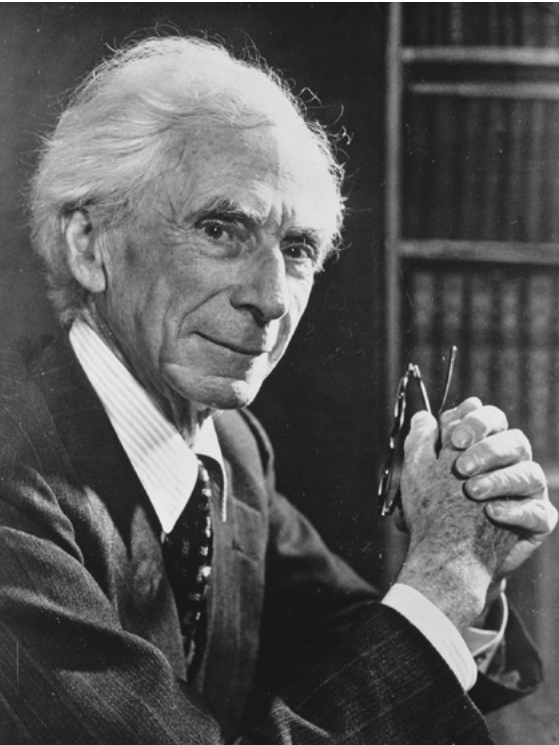

”...Yhdistysten toiminnalle tulisikin alkaneella toimintakaudella olla leimaa-antavana aktiivinen jäsenhankinta, lehtemme levittäminen ja kaikkien mahdollisten muotojen käyttäminen työmme eteenpäin viemiseksi. Meidän tulisi järjestää entistä enemmän keskustelu- ja esitelmätilaisuuksia, joissa vaihdettaisiin mielipiteitä vapaa-ajatteluun liittyvistä asioista, samoin jo saavutettujen oikeuksien tunnetuksi tekeminen ja niiden hyväksi käyttä-

minen. Syyskaudella valistustyö kirkosta eroamiseksi ja lasten jäämiseksi pois uskonnonopetuksesta kouluissa ovat ajankohtaisia ja tärkeitä tehtäviä. Näissä asioissa tarvitaan sekä yhdistysten aktiivista toimintaa että yksityisten jäsenten suorittamaa työtä omissa asuin- ja työympäristössään.”

- Sihteeri Ritva Nevalainen

(Vapaa Ajatteliija N:o 5, 1964)

Wikimedia Commons /
Yousuf Karsh 1949

ESA AALLAS

Kun Bertrand Russellilta kerran udeltiin, mitä hän sanoisi, jos löytäisi kuoltuaan itsensä seisomassa Jumalan edessä, tämä ateisti arveli kysyvänsä: ”Herra, miksi ette ole suoneet minulle vakuuttavampaa, silminnähtävämpää todistusta olemassaolostanne?”

Brittiläinen aristokraatti, jaarli Bertrand Russell (1872-1970) oli 1900-luvun merkittävimpiä länsimaalaisia filosofeja, väsymätön oikeudenmukaisuuden puolesta toiminut jumalaton vapaa-ajattelija. Lisäksi hän oli kahdesti vankeuteen tuomittu, ydinaseita vastustanut pasifisti sekä kirjallisuuden Nobelilla 1950 palkittu intellektuelli, joka julkaisi parituhatta artikkelia ja useita kymmeniä teoksia, joista tunnetuin lienee *Länsimaisen filosofian historia I-II*.

Vuodet 1938-1944 Yhdysvalloissa asunut Russell kutsuttiin 1940 New York City Collegen professoriksi. Anglikaaniset tahot eivät kuitenkaan sulattaneet hänen poliittisia ja sekulaareja näemyksiään. Yliopisto perui nimityksen.

”New Yorkin piirikunnan kirjaaja sanoi julkisesti, että minut pitäisi ter-

Ateistipasifisti Bertrand Russell:

HYVÄ MAAILMA TARVITSEE VAPAATA ÄLYÄ

vata ja kierittää höyhenissä ja ajaa pois maasta. Näin maassa, jonka piti olla vapauden ruumiillistuma.”

Filosofi piti uskontoa pääesteenä moraalin kehittymiselle, koska siinä järki hylättiin sydämen eduksi. **Platonista** lähtien useat filosofit olivat katsoneet, että heidän tehtäviinsä kuuluu keksiä todistuksia kuolematomuudelle ja Jumalan olemassaololle. Voidakseen saada todistuksensa näyttämään päteviltä heidän oli täytynyt väärentää logiikkaa, tehdä matemaatiikka mystilliseksi ja väittää syvään juurtuneiden ennakkoluulojen olevan taivaan välittämiä intuitioita ja että tietyt moraaliset periaatteet ovat välittömästi varmoja ilman todistusta.

Älylliseksi pakkopaidaksi muuttunut jäykkä skolastinen järjestelmä alkoi murentua renessanssin aikana 1500-luvulla. Kirkon auktoriteetista vapautuminen johti individualismin kasvuun. Esimerkiksi **Machiavelli** ei milloinkaan perustanut mitään poliittista argumenttia kristillisille tai raamatullisille pohjille.

Seitsemänneljänätoista vuosisadalla luonnontieteiden nousu vaikutti syvällisesti filosofiaan, johtotähtenä astronomian ja dynamiikan kaavoja ratkaissut **Newton**. Tuolloinhan vielä uskoteltiin, että Jumala oli antanut käskyn planeetoille liikkua erityisellä tavalla eikä painovoimain mukaisesti, jonka **Einstein** tunnetusti ratkaisi.

Nykyajan filosofit kieltäytyvät jo uskomasta, että on jokin korkeampi tietämisen laji, jonka avulla voimme saada selville tie-teeltä ja älyltä salattuja totuuksia.

”Totumme perustamaan uskomuksemme havaintoihin ja päätelmiin, jotka ovat puolueettomia ja niin suuressa määrin vapaita paikallisten olosuhte-

den ja temperamenttien erilaisuuden aiheuttamista ennakkokäsityksistä kuin inhimillisille olennoille on mahdollista.”

Sekulaariyhdistyksen Lontoon osaston tilaisuudessa maaliskuussa 1927 pitämässään, suomeksi 1957 julkaistussa esitelmässä *Why I am not Christian* (Miksi en ole kristitty) Russell kertoo löytäneensä 18-vuotiaana **John Stuart Mill**’n elämäkerrasta tämän lauseen.

”Isäni opetti minulle, että kysymyseen kuka teki minut, ei voi vastata, koska se heti johdattaa mieleen seuraavan kysymyksen, kuka teki Jumalan.”

Uskonto perustuu pelkoon

Kristuksen eräitä opetuksia, joita jo **Lao-Tsen** ja **Buddha** käyttivät puoli vuosituhatta ennen, Russell piti mainioina, vaikka kyseenalaisikin Kristuksen olemassaolon.

”Älä vastusta pahaa, vaan jos kuka tahansa lyö sinua toiselle poskelle, käännä hänelle toinenkin.”

”Älä tuomitse, ettei sinua tuomittaisi” ja monien kristittyjen karsastama: ”Jos haluat tulla täydelliseksi, mene ja myy kaikki mitä omistat ja anna köyhille.”

Russell ei kuitenkaan seuraisi kovin pitkälle Kristuksen tietä, koska pitää monia tämän opetuksista tyhminä. Kuten ihmisen pojan toista tulemistä sekä Jeesuksen raivoa saarnojaan kuuntelemattomia kohtaan. ”Te kyykkäärmeiden sukukunta, kuinka voisitte päästä pakoon helvetin kadotukselta.”

Helvetin tulella pelottelevaa oppia vapaa-ajattelija pitää julmuuden oppina, jonka mukaan me kaikki olisimme pahoja, jollemme pitäisi kristinuskosta kiinni.

”Minusta näyttää siltä, että ihmiset jotka ovat pitäneet siitä kiinni, ovat olleet enimmältä osalta äärimmäisen pahoja. Oli olemassa inkvisitio kidutuksineen, miljoonia onnettomia naisia poltettiin noitina...”

Kun kuulet ihmisten kirkossa alentavan itseään ja sanovan, että ovat kurjia syntisiä ja kaikkea muuta, se näyttää halveksittavalta ja itseään kunnioittamattoman ihmisen arvoiselta, ateisti tuumi.

Sapekasta palautetta piisasi. Rochesterin piispa **Christopher Roften** katsoi kirjeessään 1957, että toveriavioliiton apostolina Russell paljastaa irstauden pukinsorkkansa. ”Vain puhdassydämiset voivat nähdä Jumalan. Neljä vaimoa ja kolme avioeroa on varmasti kauhea ja katkera nöyryytys ihmiselle, jolle on uskottu suurenmoiset aivot.”

Marxilaisuutta Russell luonnehtii despoottiseksi uskonnoksi. Vaikka **Marx** selitti olevansa ateisti, hän säilytti kosmisen optimismin, jonka ainoastaan teismi saattoi oikeuttaa. Vuoden 1917 vallankumous kiinnosti kyllä **Leninin** Moskovassa 1920 tavannutta liberaalia sosialistia, mutta kommunismi inhotti.

Eksistentialismiin myös perehtyneen Russellin näkemyksissä ihmistä voi nähdä yhtäläisyyksiä **Camus**’n kapinoivaan ihmiseen. Kumpikaan ei turvautunut eskapismiin tai Jumalaan eikä luovuttanut tai tehnyt itsemurhaa vaan kapinoi ja taisteli itse määriteltyjen päämäärien puolesta, katsoo **Pekka Himanen** väitöstyösään *Bertrand Russellin haaste* (1984).

Russell tiivistää uskonnon perustuvan pelkoon. Pelko on julmuuden äiti. Hyvä maailma tarvitsee pelotonta asennetta ja vapaata älyä. Eikä murheellista menneisyyden ikävöimistä tai vapaan älyn kahlitsemista tietämättömien ihmisten muinaisuudessa lausumilla sanoilla. Vapaa-ajattelijan mielestä tie voi auttaa meitä pääsemään tämän

raukkamaisen pelon yli, jossa ihmiskunta on elänyt monia sukupolvia.

Aktiivi sadankomitealainen

Sotaoikeus tuomitsi nuoren pasifistin yllyttämisestä aseistakieltäytymiseen kuudeksi kuukaudeksi vankeuteen toukokuussa 1918. Yhtenä syynä oli *Asevelvollisuuden vastustamisyhdistyksen* lehdessä julkaistu artikkeli, jossa hän kertoi, että amerikkalaisia sotilaita tultaisiin käyttämään lakonrikkureina Englannissa, koska he olivat tottuneet kotimaassaan samaan puuhaan.

”Vankilan portinvartijan kirjatesa henkilötietoni vastasin uskontoa koskevaan kohtaan agnostikko. Vartija kysyi, kuinka sana kirjoitettiin ja huoautti päälle, että onhan sitä monenlaisia uskontoja, mutta kai ne kaikki palvelevat samaa Jumalaa. Huomautus piti minua hilpeällä mielellä pitkään.”

Filosofi Russellin ja fyysikko Einsteinin julistus ydinaseita vastaan 1955 sai tukea useilta tiedemiehiltä. Ihmissieliä ei pidä rakentaa ohjusten laukaisualustoiksi.

BBC:n ydinasekeskustelussa Russellia kauhistutti kuulla Yhdysvaltain presidentin puolison **Eleanor Rooseveltin** julistavan uskoa, jonka mukaan olisi parempi ihmisluvun tuhoutua kuin alistua kommunismiin.

Englannin ensimmäinen vetypomikoe 1957 nostatti ydinaseriisuntaa vaativan rauhanliikkeen *Campaign for Nuclear Disarmament* (CND). Kolme vuotta myöhemmin Russell oli perustamassa väkivallatonta suoraa toimintaa atomituhoa vastaan ajavaa *Committee of 100* -järjestöä. Sen harakanvarvasmerkit tulivat tutuiksi Suomeenkin 1963 perustetun *Sadankomitean* myötä.

Lontoon Trafalgar Square -aukiolla helmikuussa 1961 parikymmentä-

hatta rauhanaktivistia marssi Whitehalliin puolustusministeriön luo, jossa tuhannet protestojat jäivät istumaan jalkakäytävälle. Mielenosoittajille sateli haasteita julkisesta yllytyksestä passiiviseen vastarintaan. Sekä 88 -vuotias Russell että hänen neljäs ja viimeinen puolisonsa **Edith Finch Russell** (1900-1978) tuomittiin vankeuteen kahdeksi kuukaudeksi. Terveydellisistä syistä tuomio muuttui viikon vankeudeksi.

Vielä tammikuun lopulla 1970 pasifisti tuomitsi Israelin sotatoimet Lähi-idässä.

”Meille kerrotaan yhä uudelleen, että meidän pitää tuntea myötätuntoa Israelia kohtaan, koska juutalaiset kärsivät Euroopassa natsien käsissä. Sitä, mitä Israel tekee nykyään, ei voida suvaita ja menneisyyden kauhujen käyttäminen nykyisten oikeuttamiseksi on mautonta tekopyhyyttä.”

Kairossa 3. helmikuuta 1970 parlamentaarikkojen kokouksessa julkitulleen kannanoton yhteydessä ilmoitettiin, että 97-vuotias Bertrand Russell oli kuollut edellisenä päivänä kotonaan Walesissa. Ateistin ja pasifistin tuhka siroteltiin Walesin kukkuloille kolme päivää krematoinnin jälkeen. Hänen muistopystinsä sijaitsee Lontoon Red Lion -aukiolla.

Lähteet:

Bertrand Russell: *Elämäni*, 1990.

Bertrand Russell: *Länsimaisen filosofian historia II, Uuden ajan filosofia*, 1948.

Bertrand Russell: *Miksi vapaa-ajattelijat ei voi olla kristitty -vihko, Vapaa-ajattelijain liitto*, 1957.

SEKULAARI SITAATTI

”... No, hän joutui Jumalan juttusille. Jumala oli sata metriä pitkä mies, jolla oli riukuvarsisaappaat, ja joka istui ison kirjoituspöydän takana.

- No, mitäpä Leevi Sytky, kysyi Jumala piippua sytytellen.

- Eipä ihmeempiä, vastasi Leevi sävyisästi.

- Miten olet ajatellut viettä iäisyytesi, kysyi Jumala imien piippua posket lommollaan

- Jos saisi yrittää sielunvaellusta, pyysi Leevi.

- Kyllä se vain sopii, sanoi Jumala. - Millaiseen luotuun olet arvellut siirtyväsi.

- Jos vaikka aloittaisin variksesta, sanoi Leevi.

- Kiva juttu, kiva juttu, sanoi Jumala ja pisti hatun päähänsä. - Lähdetäänpä etsimään mukavaa varista.

Ja niin sitä lähdettiin, Jumala edellä, ja Leevi Sytky kokien perässä tulla.”

Leevi Sytky auto-onnettomuuden jälkeen *novellissa Sielunvaellusta Veikko Huovisen teoksessa Rasvamaksa*, 1973.

VAPAHTAJA

Vapahtaja Jeesus Joshua Ben Josef
Joosefin poika
Putsasi hän törkeät temppelit
Kapinoi Rooman keisaria vastaan
Sai rangaistuksena ristin kuoleman
Mutta roikkui ristillä vain kuusi tuntia
Ja selvisi hengissä
Kannettiin hautaan
Parannettiin
Poistui tervehtyttyään hevonkuuseen
Eikä ole sen jälkeen hänestä kukko kurahtanut

Lila Lähde

LUCIFER

Jumalan luottoenkeli Lucifer
Paheksui ja arvosteli Jumalan toimia ja ratkaisuja
Yksinvaltiutta
Kiivas ja kiukkuinen Jumala
Luciferin hääsi hallitsemaan Helvettiä
Näin Lucifer Valontuoja joutui
Tuomitsemaan ihmisiä näiden pahoista töistä
Ja syyttä huonon maineen sai Lucifer

Lila Lähde

AVOIMIN MIELIN

Syyspimeällä sileällä rantakalliolla
tai vaikkapa aukealla vastaleikatulla viljapellolla
pilveettömän taivaan valomerren kirkkaus näkösällä
aivan kuin maailmankaikkeus hengittäis' ympärillä

Tuntea vahvasti taivaan ja maan yhteys
ja olla osanen tätä kaikkea, voi pyhä jysäys
ei auta kuin antautua henkeäsalpaavalle ihmeelle
ja lausua hiljaa ylistys ihmisyydelle

Eikä vaikeaa ole ymmärtää ihmeteltäessä
kuinka suuri ja tuntematon on kaikkeus tässä
nostattaa aatos mieltä hetkeks'
mutta liika voi pian vaihtua ahdistukseks'

Niin paljon on maailmassa tutkittavaa
eikä ihminen kaikkea voi tiedostaa
mut avoimin mielin on hyvä tallustaa
ja lempeästi katseensa ympäristöön kohdistaa
Vaik'olis lapsi, nuori tai jo harmaahapsi
elämä on kuin arvoitus ratkaistavaksi.

Maria Eneböck

KIRKOLLISKOKOUS VÄISTI AVIOLIITTO- ONGELMAN

YKIRÄIKKÄLÄ

Marraskuun kirkolliskokouksen asialistalla oli piispojen viimekeväinen esitys kahden rinnakkaisen avioliittokäsityksen ottamisesta kirkkojärjestykseen. Ei käsitelty. Se siirrettiin näillä näkymin ensi vuoden toukokuulle. Syytä ei tarvitse arvailla. Tällaisen kirkon kipupisteen käsitteleminen julkisuuteen tulevine uutisineen näin lähellä vuoden loppua merkitsisi kirkosta eroamisen hyppäystä ylös, oli päätös mikä hyvänsä. Mutta toukokuussa tällainen uutisointi ei haittaa niin paljon. Ja eroaja maksaa kirkkoveroa vuoden loppuun asti. Vuodenvaihteeseen mennessä asia on jo vanha, eikä se eroamisiin juuri enää vaikuta. Piispojen esitys päätettiin kuluvaan vuoden toukokuun kokouksessa lähettää lakivaliokuntaan, jonka sitten piti

pyytää perustevaliokunnalta lausunto asiasta. Lausunnon sisältö ei ole tiedossa, mutta sillä ei nyt ole suuremmin merkitystä. Monimutkainen byrokraatia on hyvä konsti hämärtää päätöksen teko niin, että ”enhän minä, vaan kun se valiokunta”. Epämukava asia on joka tapauksessa siirretty hankalasta ajankohdasta kirkolle turvallisempaan toukokuuhun, jolloin ihmiset heräävät kevääseen, luonnon heräämiseen ja kesän odotukseen, eivätkä kirkon kipuilut niinkään kiinnosta.

Kokous jätti rannalle myös kirkkohallituksen kärkihanke-esityksen ”Monimuotoinen kirkko” talusvaliokunnan esityksen mukaan. Tuon valiokunnan mielestä se voidaan toteuttaa pienessä mittakaavassa, ei kärkihankkeenä. Hankkeen nimestä voi päätellä, että siinäkin liikutaan arkaluonteisten rajoilla. Kokouksessa keskusteltiin kuitenkin hyvinkin oleellisista ja tärkeistä yhteiskunnallisista topiikeista, kuten halloween ja kirkon X-tili, josta kirkko on luopunut ”toksisen keskustelukulttuurin” vuoksi.

Oikeus avioliittoon riippumatta sukupuolisesta suuntautumisesta on ihmisoikeuskysymys. Mielenkiintoisesti marraskuun kokouksen avauspuheessaan arkkipiispa **Tapio Luoma** puhui ihmisoikeuksista mm. näin:

”Yksi suurimmista esteistä ihmisoikeuksien toteutumiseksi ovat vallankäyttäjät itse. Sellaiselle vallankäyttäjälle, joka tarrautuu omaan asemaansa ja sen tuomiin etuoikeuksiin, puhe kaikkien yhtäläisestä ihmisarvosta ja ihmisoikeuksista näyttää uhkaavalta.”

Hän kysyi ”miksi toisen ihmisen arvonnustaminen – ihmisen näkeminen ihmisenä – on meille niin vaikeaa?” Voi miettiä, oliko tämä hienovarainen vihjaus vaiko suoraa tekstiä kirkolliskokoukselle, jolle sukupuolineutraali avioliitto näyttää olevan ylitsepääsemättömän vaikea kysymys, ja joka piispojen esityksen toiseen kertaan hylkäsi.

Muuten arkkipiispan puhe luonnollisesti sisälsi tavanomaisen tarinoinnin ylösnousseesta syntien sovittajasta, maailman valosta ja niin edelleen.

HIENOJEN HUOMIOIDEN HÄLVETESSÄ

Aina siellä, missä valoa lisääntyy, myös varjo vähenee. Valitus-aika taisteli tietämättömyyttä ja taikauskoa vastaan. Taistelu tarkoittaa jonkin voittamista. Saavutetut tietämisen tapojen monipuoliset ihanat edut kohottivat elämän laatua tavattomasti, vaikka taikauskoa ei kokonaan voitettukaan. Tapaa, joka vaatii meitä elämään elämäämme, kutsumme ajan *hengeksi*. *Oppikaa menneistä ajoista* -kehotus sisältää mahtavan optimistisen latauksen. Mietteen esitti ammuin kirjassaan kreikkalainen ajattelija. Toki jokaisen ajan hengen vallassa ei tapahdu niin hyvää elämää. Elämä voi osoittaa julmuutta, kovasydämyyttä, uhrimieltä sotaintoon – eikä siinä silloin tavata arvokasta aikaa hyvän oppimiselle. Tä-

nään puhutaan *luontokadosta* ja muista totaalisisista tuhon aikeista.

Riittävästi oppineet näkevät, kuinka elämänhoidon etiikka heitettiin yli laidan. **Hegelin** oppilaina **Karl Marx** ja **J.W. Snelmann** kokivat, ettei luonnon oikeudella ole isoa arvoa; sama koski itsekasvatuksen asiaa. Eikä tässä kaikki: Hegelin on todettu antaneen vain vähäisen arvon yleiselle hyvän elämän etiikalle.

Mutta on aina oleva käsittämätöntä, että ihminen saa jumalansakin tuhoamaan kättensä töitä. Sivistävä historia ja teologia tuntevat ajan, jolloin uhrattiin *Raalle*, *Sammesille*, *Isikselle*, *Januukseelle*, *Plutosille* ja *Vestalle*, jotka olivat vähintään yhtä vahvoja kuin *Jehova* ja *Herra Sebaot*. Niiden nimet lausuttiin suurella pelolla ja javistuksella. Kokonaisia kansoja tuhottiin näiden julmistavien vaatimuksista. Jos näiden jumalien

täydellisen herruuden aikana olisi ollut nykyiset tuhoaseet, ihmiskunta olisi jo tuolloin joutunut tuhon omaksi.

Vahvemman oikeuden ja taistelun siirtäminen luonnonvalinnasta ihmiskulttuuriin ei ollut viisasta. Kuitenkin opitun idealisminsa ja järjen tuella ihminen on löytänyt ratkaisuja näihin hirvittäviin pulmiin. Melkein unohdettu idealismi löysi koko elämälle tärkeimmät arvot, nämä johdattavat uudelleen löytämään hyveiden maailman, kulkemaan kohti hyvää elämää, johon meillä ihmisillä on edellytykset. Oikea tieto kääntyy hyvien puolelle.

*Onni Aatos Latvala
Itseoppinut fillosofi, elämän ja hengen
tutkija*

Joululauluja

UUSIN SANOIN

VENLA PARANTAJA

Uskonnottomia joululauluja on paljon, mutta joskus kaunis sävel houkuttelisi laulamaan jonkin vanhan tutun laulun (tai kuten minulle kävi, vanha tuttu laulu alkoi soida korvamatona), mutta uskonnolliset sanat tuntuvat vierailta. Siksi sanoitin pari laulua uusiksi ja olen nyt hyräillyt niitä joulua odotellessani.

Lisää kaikille sopivia joululauluja löytyy tuttuun tapaan YouTubeista. Soittolistan nimi on "Uskonnottomia joululauluja".

Sydämeeni joulun teen

On jouluyö, sen hiljaisuutta yksin kuuntelen,
ja sanaton on sydämeni kieli
Vain tähdet öistä avaruutta pukee loistaen
ja ikuisuutta koskee avoin mieli
Näin sydämeeni joulun teen ja mieleen hiljaiseen
taas joulurauha syntyy uudelleen

On jouluyö ja lumihuntuun pukeutunut maa
– kun yhtä puhdas koti olla voisi!
Se ajatukset joulun tuntuun virittymään saa,
kuin hento sävel sisälläni soisi
Näin sydämeeni joulun teen ja mieleen hiljaiseen
taas joulurauha syntyy uudelleen

On jouluyö, sen syvä rauha leijuu sisimpään,
kuin oisin osa suurta kaikkeutta
Vain kynttilät ja kultanauhat loistaa hämärään,
vaan mieleni on täynnä selkeyttä
Näin sydämeeni joulun teen ja mieleen hiljaiseen
taas joulurauha syntyy uudelleen

Maa on niin kaunis

Maa on niin kaunis
Kirkas tähtitaivas
Ihana on tie, joka kotiin vie.
Maailman kautta kuljemme laulain,
kotia kohti matka vie.

Kiitävi aika, vierähtävät vuodet.
Muistot ne vaipuvat unholaan.
Kirkasna aina lapsuuden joulut!
Rauhainen lämpö säilyy vaan.

Saunasta pöytään, kystä on kyllä.
Lapset jo lahjansa aukaista sai.
Kuusi se loistaa, maassa nyt rauha,
kun talvi meille joulun toi!

QR-koodi, jolla pääsee suoraan uskonnottomien joululaulujen soittolistaan.

KUINKA SÄILYISI SIELU IHMISENKÄÄN?

Tiina Raevaara: Ikuisen elämän lyhyt historia – Kuinka taistelemme kuolemaa ja vanhuutta vastaan. Like, 2024.

RISTO K. JÄRVINEN

Olen pelännyt kuolemaa lapsuudesta asti. Tai en varsinaisesti kuolemaa vaan sitä, että minua ei sen jälkeen ole. Ja kun kaikki ovat unohtaneet minun joskus eläneen, minua ei oikeastaan ole ikinä edes ollutkaan. Tämän takia olen halunnut jättää jonkinlaisen ”pysyvän” jäljen itsestäni historiaan. Ne jäljet ovat tekstejäni: kirjoittamani kirja, toimittamani kirjat, lukuja eri kirjoissa, lehtiartikkeleita eri lehdissä yli 30 vuoden ajalta. **Kalle Päätaloa** minusta ei tullut eikä Tiina Raevaaraakaan, mutta parhaani olen vaatimattomilla kyvyilläni yrittänyt,

Raevaaran kirja kuolemasta luonnollisesti kiinnosti meikäläistä paljon. Raevaara kertoo kuulleensa usein väitteen, että kuolema olisi erityisesti nykyisessä länsimaisessa yhteiskunnassa

tabu ja se pyrittäisiin piilottamaan näkyviltä. Väittämä ei pidä Raevaaran mukaan paikkaansa.

”Kuolema on keskeinen aihe uutisissa, taiteessa ja viihteessä, tai oikeastaan kaikessa sisällössä, mitä ihmiskunta tuottaa. Elämän pidentäminen – eli kuoleman lykkääminen – tuntuu kiinnostavan ihmisiä valtavasti tai ainakin julkaisijat uskovat sen kiinnostavan. Juttujen aiheet vaihtelevat tuoreista tutkimustiedoista epätieteellisiin uskomuksiin.”

Raevaaran mukaan ihmiskunnalla on yhteinen, yleensä ääneen lausumaton haave siitä, ettei elämän tarvitsisi päättyä.

”Tutkimuksissa etsitään keinoja ihmiselämän pidentämiseksi. Rikkaat ihmiset käyttävät rahojaan kokeellisiin hoitomuotoihin, joilla luvataan päättymätöntä nuoruutta. Science fiction -kirjailijoiden luomissa tulevaisuudenkuvissa kuolema on jo kokonaan voitettu.”

Vapaa Ajattelijan toimitussihteerinäkin toiminut Raevaara kertoo, että useimmilla uskonnoksi luokiteltavilla uskomusjärjestelmillä on suhde kuolemaan ja elämän päättymiseen. Vain ani harvat uskonnot tuntuvat hyväksyvän ajatuksen, että ruumiin kuollessa tuhoutuisi myös mieli (tai sielu) ja että ihmiselo jäisi siihen. Enemmänkin uskonnot haluavat vakuuttaa ihmiset siitä, ettei elämä jää tähän – ainakaan silloin, jos uskonnon sääntöjä noudatetaan.

”Voi tietenkin olla, että lupauksilla kuoleman jälkeisestä elämästä on ollut suurempi rooli kuin nykyään. Uskontoon ja pappien puheisiin tukeutessaan ihmiset saattoivat luottaa siihen, että luvassa oli jotain parempaa. Pappien tai šamaanien ohjeita noudattamalla elämä jatkuisi tuonpuoleisessa, ja ylipäätään elämän kesto oli kiinni ennen kaikkea jumalien tahdosta. Nykyään vastuu elämän pituudesta on annettu lääkäreille ja ihmiselle it-

selleen. Ikuinen elämäkään ei ole enää uskon asia, vaan tieteen.”

Raevaara myöntää, että hänen oma väijäämätön kuolemansa on aivan hirveä asia. Hän on mieluiten ajattelematta sitä kokonaan, väistelee ja juoksee karkuun. Hän on tanatofobi eli pelkää kuolemaa.

”Olen tuhannesti lohduttanut itseäni sillä, että kun kuolen, minusta jää maailmaan kuitenkin ajatuksia: kirjoja, kolumneja, novelleja ja maalauksia. Jää myös liian paljastavia sähköpostiviestejä ja typeriä some-päivityksiä. Ei säilyminen tosiaan ole vain taiteilijoiden tai kirjoittajien etuoikeus, sillä nykyajan ihminen jää kuin varjoksi tai tyhjäksi tilaksi elävien joukkoon. Hän säilyy valokuvissa, kirjeissä, sähköpostiviesteissä, virallisissa dokumenteissa tai vaikkapa toisten ihmisten keskusteluissa, ja jatkaa niistä käsin vaikuttamista muiden ihmisten elämään, vaikka hänen lihallinen olemisensa on päättynyt.”

Samaistun!

Kirja on mukavan tarinallinen, henkilökohtainen ja intiimi, mutta myös vakuuttavan tieteellinen. Ja yhteiskunnallinen.

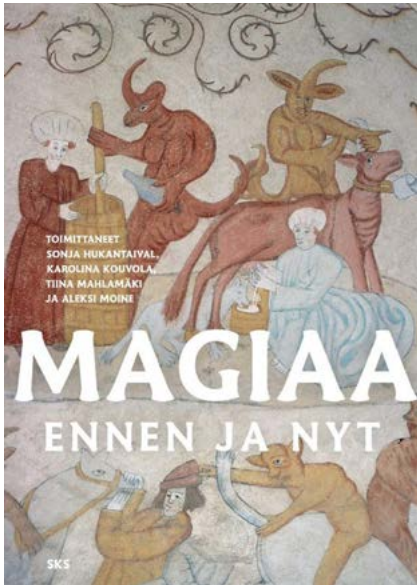
”Toisinaan ajattelen, että tieteen ja lopulta yhteiskunnan kehitystä ohjaavatkin taiteilijat, kuten kirjailijat ja elokuvantekijät. Ajatukseni perustuu tähän: jotta jokin kehityspolku olisi mahdollinen, jonkun pitää ensin kuvitella tuo polku, ikään kuin piirtää se yhteisen ajattelumme karttaan. Tätä piirrostyötä tekevät taiteilijat ja viihteentekijät, vaikka moni ei huomaakaan alojen merkitystä yhteiskunnan kehitykselle.”

Kirja kuolemasta jättää hyvän, rauhallisen mielen. Suosittelen.

Tiina Raevaara kertoi kirjastaan Tampereen Vapaaklubilla elokuussa. Striimi on nähtävissä osoitteessa [youtube.com/live/Cd4oJ-mFda8](https://www.youtube.com/live/Cd4oJ-mFda8)

SAMMAKKOTEOLOGIAA JA MUITA KUMMAJAISIA

Magiaa ennen ja nyt (toim. Sonja Hukantaival, Karoliina Kouvola, Tiina Mahlamäki, Aleks Moine). SKS, 2024.

YKI RÄIKKÄLÄ

Mitä magia on? Arkipäiväinen itsestään selvä käsite, mutta kun miettii, mitä sillä tarkoitetaan, ei se enää olekaan niin yksinkertaista. Meille on tuttu arkinen ilmaisu koputtaa puuta tai naurahdamme, kun musta kissa juoksee tien poikki, että se on huono enne, eikä meidän myöskään sovi kävellä tikapuiden alitse.

Kotikaupungissani on leipomo nimeltään *Taikataikina*. Jokin asia voi olla taianomainen tai muusikko voi soittaa kuin noiduttuna. Magiaa tarkoittavat sanat ovat arjessa läsnä niitä sen kummemmin miettimättä. Monille magia on edelleen totta.

Kristinuskon arki on sekin silkkaa magiaa yliluonnollisine olentoineen ja voimineen. Mutta kristillisessä ajattelussa uskonto merkitsee todellista kristinuskkoa, kun magia taas on vaarallista demonien kutsumista. Uskovaalle magia on täytttä totta.

Magiaa ennen ja nyt -antologia on kolmentoista kirjoituksen kooste magian historiasta ja nykyisyydestä. Kirjoittajat edustavat uskontotiedettä, folkloristiikkaa, uskonto- ja aatehistorian, taiteen sekä kulttuurihistorian tutkimusta. Antologian lähtökohtana oli vuonna 2021 *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran* järjestämä seminaari, jossa magiaa käsiteltiin poikkitieteellisesti.

Magiaa on käsitelty suhteessa uskontoon. Magian katsotaan olevan yksityinen, salainen ja mystinen rituaali. Magia ei muodosta kirkkoa, vaan maagikoilla on asiakkaita. Tosin kirkollakin on maksavat asiakkaat. Kirkon näkemyksen mukaan magiaa harjoittavat ”toiset”, epäsosiaaliset yksilöt. Kirkko on aina pyrkinyt toiseuttamaan magian. Se lieneekin ikävä kilpailija. Itse asiassa mihin uskontoa ja kirkkoa tarvittaisikaan ilman maagillista uskosta persoonalliseen pahaan?

Keskiajalla kirkkoihin maalattiinkin magiaa edustavia moraliteettikuvia, yleensä kirkon eteiseen tai asehuoneeseen. Ne eivät pohjautuneet Raamatun teksteihin, vaan ne poimitiin mm. *Exemplumeista*, opettavaisista moraalisisista tarinoista. Että näin käy, jos et ole kuuliainen Herran palvelija. Hyvät esimerkit näistä löytyvät Lohjan, Kalannin, Espoon ja Hattulan Pyhän Ristin kirkkoista. Niiden magiaa esittävisissä kuvissa esiintyi paholaisahmoja sarvekkaina, hännäkkäinä ja eläinjalkaisina. Tarkoitus oli osoittaa, että paholaisesta puuttui harmonia. Mielenkiintoisesti usein lypsyaieheissa yhdistyi luudalla lentäminen. *Matka Bläkullaan*. Lypsäjät olivat tietty naisia. Näistä **Janika Ahon** ja **Katja Fältin** mainiossa esseessä *Maito, naiset ja paholaiset*.

Antiikin ajattelussa tämän ihmisten maailmalle oli olemassa rinnakkainen todellisuus. Erityisen rikasta se oli myöhäisjuutalaisessa apokalyptisessa kirjallisuudessa, josta se periytyi kristinuskoon. Ja niinpä meillä on uskon-

noissa esiintyvä eeterinen toinen todellisuus, johon on pyrkiminen.

Raamatun Vanhassa testamentissa tulee ilmi eräs magian syntyteoria, nimittäin *Heenokin kirjasta* ilmenee, että eräät enkelit syyllistyivät rikokseen, kun opettivat ihmisille salaisia tieteitä. Nähtävästi on siis syyttäminen langenneita Herran enkeleitä siitä, että saivat aikaan maailmaan hirvittävän magian.

1500-luvun reformaatioissa henkilöolennot tai enkelit poistettiin kirkonmenoista ja ihmisten läheisyydestä. Enkelit eivät tietty kadonneet kansan arjesta. Ne olivat kaikesta huolimatta yhtä lailla todellisia kuin, hmm, muut kansanhenget. Enemmän kuin luterilaisuudessa, ne alkoivat kummitella kirjallisuudessa, mystiikassa, luonnonfilosofiassa ja teosofian virtauksissa.

Ilona Tuomen kirjoituksessa sammakkoteologia on erityisen hasu ilmiö. Itse sain tietää siitä vasta nyt. Sammakkoja haudattiin eri kirkkojen perustuksiin tai kellotapuleihin pienissä leppäkirstuissa. Hautauksen yhteydessä piti vielä loitsia: ”Missä pappi pauhaa, lukkari laulaa ja messumies mellihtöö”. Kalaonnen piti sitten olla näin siunattu.

Yksi mielenkiintoinen maagillinen rituaali ilmensi eräänlaista kirkon oppien vastaisuutta. Eräs **Antti Tokoi** loitsui mm. näin: ”Näkyvät ja näkymättömät, puhukaa minun puolestani ja suojelkaa minua, kun papit huutavat ja käyvät päälle kirja kädessään.” Ilmankos hän myöhemmin lyhentyi päänsä verran.

Kirja ei ole mikään köykäinen, enkä suosittelisi sitä rentoutuslukemiseksi. Kirjoitukset ovat tieteilijöiden kirjoitettuja ja se näkyy. Tekstit ovat tiukan asiakeskeisiä, eikä kevennyksiä tai huumoria juuri näy. Yhtenä poikkeuksena mainittakoon **Marko Nenosen** ja **Daria Kuznetsovan** kirjoitus shamanismista: ”...haastateltavat lurittelivat kaikenlaisia joutavuuksia sikin sokin ja ikään kuin totena.”

SIVALLUKSIA NYKYIHMISEN HÖSSÖTYKSISTÄ

Jyrki Lehtola & Tuija Siltamäki: *Sinä riität – lopunaikojen opas*. Siltala, 2023.

LILA LÄHDE

Jyrki Lehtolan ja Tuija Siltamäen esseekokoelmassa irvailtaan suorapuheisesti nyky-yhteiskunnan ongelmista, minäkeskeisyydestä, trendeistä sekä poliitikkojen, julkkisten ja vaikuttajien elämän tuskallisuuksista. Kritiikin kohteita ovat mm. polyamoriahössötys, kehopositiivisuusvimma, Helsinkiin muuttavat maalaistyrkyt, pienet kulttuuripiirit, kirjallisuuden suunnan muutokset sekä kirkon asema.

Kirja koostuu pidemmistä esseistä sekä näiden välissä olevista lyhyemmistä kymmenen kysymyksen luvuista. Nämä kaikki Lehtola sekä Siltamäki ovat kirjoittaneet yhdessä. Sivuja teoksessa on 275.

Otan tässä tarkasteluun kirkko- ja pappisaiheisen esseen *Koettelee vaan ei hylkää*. Siinä kerrotaan hyvin värikkäästi mm. julkkispappien **Teemu Laajasalo**, **Isä Mitro**, **Harri Henttinen** sekä **Kari Kanalan** viimeaikaisista touhuiluista. Essee kuvailee, kuinka papit siirtyivät sielunhoidollisista seurakuntatehtävistä itsekeskeisyyteen hyläten samalla lähimmäisenrakkauden ja uskon. Osa näistä papeista siirtyi julkisuuteen, viihdeohjelmiin tai ryhtyi sijoittajiksi.

Esseistit pohtivat kirkosta eroamisen helpoutta eroarkirkosta.fi-sivuston avulla. He kuvaavat, kuinka Jumalalle pystyy kääntämään selän silmänpäpöksessä. Voi vaikka harjata hampaita samalla ja näpytellä selaimen: eroa kirkosta. Näin vaivatonta se on nykypäivänä. Esseessä kauhistellaan satiirin keinoin nykykirkon uudistunutta vapaamielisempää asemaa, mikä ei täytä enää perinteisen uskontunnustuksen ja jumalanpalveluksen kriteerejä.

Jumalan auktoriteettiasema on väistynyt kirkon tieltä. Kirjoittajat kertovat ironian keinoin, kuinka kirkko houkuttelee uusia jäseniä ryhtymällä varsin liberaaliksi: ”Jumala ei brändinä ja arvolopauksena enää 2000-luvulla

toiminut. Kirkko alkoi määrätietoisesti muuttaa imagoaan ajan hengen mukaisesti enemmän henkiseksi kuin hengelliseksi, enemmän juttelevaksi kuin saarnaavaksi, sillä lailla kepeäksi, että joku voisi erehtyä pitämään sitä sekä syvällisyytenä että vastauksena ajan haasteisiin.”

Ja edelleen, kun kirkko oli tappanut Jumalansa, se teki vapaamielisyyssääntöä, mitä vapaamieliset aina tekevät: siitä tuli aikuinen, joka halusi puhua, jutella mukavia telkkarista, tunteista, päihteistä, toimistotyön raskaudesta, se-se-seksistä, mistä nyt uskottomien kanssa jutellaan, ei ainakaan Jumalasta.

Kirjan tekstistä tulee esille kirjoittajien terävä kielen käyttö nokkeline sanavalintoineen. Tuli naurettua äänen lukiessa tätä lopunaikojen opasta. Jotkut sanavalinnat ja vertaukset tuntuvat jopa hieman yliilyllisiltä, ja aivonystyröillä menee hetki hoksata asian todellinen tarkoitus, esim. maalaistyrkyjen vertaaminen rescuekouriin. Joillekin lukijoille kaikki jutut eivät välttämättä aukene, varsinkaan jos ei seuraa somettajien päivityksiä tai ole tietoinen Helsingin piireistä. Toisaalta kirja on humoristinen ja viihdyttävää luettavaa, koska kirjoittajat uskaltavat sanoa sarkasmin keinoin äänen sen, mitä monet eivät.

Itse olisin kaivannut vähän enemmän nykyajan ihmisten käsityksiä taikuudesta, tai kuten kiertoilmaisua kuuluu *uushenkisyydestä*. Nyt mukana on lähinnä muutama haastattelu *Pakannallisilta syysmessuilta Mila Santalan* ja *Katriina Marjamäen* kirjoituksessa sekä kirjoituksessa Venäjän shamanis-

mista. Mielenkiintoinen seikka muuten shamanismista Venäjällä on, että sikäläiset shamaanijärjestöt haluavat shamanismin tunnustamisen Venäjän viidenneksi pääuskonnoksi.

Jokaisen kirjoituksen perässä on vaikuttavat luettelot hakuteoksia ja muita viitteitä. Hakuteoksena teos on

erinomainen. Magiaa, taikuutta ja toinen toistaan eriskummallisempia uskomuksia – ennen ja nyt – se valottaa varsin perusteellisesti, eikä tämä tieto vanhene kovin nopeasti.

JÄRKIOLENNOT KYSYVÄT LAPSELLISIA KYSYMYKSIÄ

Julian Baggini: *Filosofisen ajattelun opas. Niin&Näin, 2024.*

LAURI HONKA

Eräänä maaliskuun viikona Helmetin eniten lainattujen tietokirjojen listan kärjessä oli yllättäen Julian Bagginin kirjoittama *Filosofisen ajattelun opas*. Kirjan takakannessa kuvattiin kirjoittajaa ”järjenkäytön suosituksi kansantajuistajaksi” ja vielä että ”järkiolentona oleminen on hauskaa ja hyödyllistä”. Tällaisen suosituksen jälkeen oli suorastaan pakko lukea kirja kannesta kanteen!

Kirjoittaja ei lupaa, että kirja muuttaisi heti lukijan suureksi ajattelijaksi. Mutta olisi tosiaan hienoa päästä edes askeleen verran siihen suuntaan. Tässä arvioissa en käy tarkoin läpi kaikkia kahtatoista Bagginin oppituntia täysipäisen ajattelun omaksumiseksi, vaan poimin lähinnä subjektiivisin perustein joitakin herkkupaloja kirjan sisällöstä. Niitä olen myös osin höystänyt muutamilla nykyiseen maailmantilanteeseen liittyvillä omilla huomioillani.

Baggini vertaa nykytilannetta johdannossa siihen, miten asiat olivat noin 50 vuotta sitten, ja täten mielestäni alleviivaa filosofisen ajattelun tärkeyttä. Johdannon mukaan poliittinen tai uskonnollinen harhaoppisuus saattoi viedä köyden jatkoksi ja lisäksi tärkeimmät tiedonlähteet olivat erittäin puolueelliset sanomalehdet sekä kourallinen tv- ja radiokanavia. Oma huomautukseni tähän: poikkeako muuten nykyinenkään tilanne esim. Venäjällä tai Lähi-idässä tästä?

Mutta: Vauraisissa maissa äänestetään vihaa puhkuvia populistieja, toteaa Baggini. Tästä ei lukija tietenkään voi olla toista mieltä ja vakuuttuu rationaalisen, järjen käyttöön perustuvan ajattelun merkityksestä.

Eräs tärkeimpiä periaatteita on mielestäni tämä: Määrittele termisi. Aina-kin yksi määrittelyä kaipaava termi on itse *filosofi* tai *filosofia*. Kirjassa on eräs aika hauska määritelmä: ”Filosofit ovat aikuisia, jotka sitkeästi kysyvät lapsellisia kysymyksiä.” Muitakin hyviä määritelmiä on tietysti vaikka kuinka paljon.

Eräs mieleeni tuleva sovellutus termien määrittelystä: kun puhutaan esimerkiksi uskosta jumalan olemassaoloon vaikkapa poliitikkojen vaalitenteissa, olisi ensin määriteltävä termi jumala. Onko kyseessä kaikkivaltias ja kaikkietävä olento vai tarkoitetaanko jotain muuta? Sitä eivät tenttaajat koskaan kysy.

Kappaleessa *Ole psykologi* on käsitelty myös uskovoisille vaikeata teodikean eli pahan ongelmaa; siis jos on kaikkivaltias, miksi se sallii pahan. Sille ei nähtävästi filosofin käsitteillä näytä löytyvän ratkaisua.

Oppitunnista *Ole tarkkana* löytyy mm. seuraava helmi: ”Tärkeimpiä filosofin ominaisuuksia ovat tarkkuus ja rehellisyys.” Tämän neuvon noudattaminen voi kyllä tuntua vaikealta etenkin nykyisen polarisaation aikana, mutta kannattaa toki yrittää.

Terävä henkilö pahoilla motiiveilla voi olla vaarallinen, koska hän pystyy tuottamaan vakuuttavia argumentteja, jotka palvelevat hänen motiivejaan. Tästäkin varmaan löytyisi esimerkkejä Suomestakin – nimiä mainitsematta.

Varo *Minun puoleni* -harhaa. Jos faktat sopivat ennakkokäsityksiisi, tarkista ettet ole valikoinut evidenssiäsi tai jättänyt muita epä-mukavia faktoja huomioimatta.

Nykyisessä geopoliittisessa tilanteessa vaatii ponnistuksia toteuttaa tätäkään neuvoa, kun näemme erilaista tehtailtua sotapropagandaa.

Baggini on muuten kirjoittanut myös teoksen *Ateismi*, lyhyt johdanto, jonka *Kustannus Oy Vapaa Ajattelija* julkaisi vuonna 2003. Sitä voi suositella ainakin kaikille niille, jotka vierastavat sanan ateismi käyttöä vaikkapa sen kielteisenä pidetyn luonteen vuoksi.

Mielestäni tärkeä ohje on tämä: *Arvosta ymmärtämistä sen itsensä tähden*. Se millä on väliä, ei aina ole käytännön asia. Toisin sanoen asioiden ymmärtäminen on sinänsä tärkeää, vaikka sille ei näkisikään heti käytännön hyötyä; näin tulkitse Bagginin tekstiä.

Yhteenvedoksi vielä toinen helmi Bagginilta: *Järki ei takaa optimaalisia päätöksiä tai tuloksia*. Eikä vähiten, koska sen käyttö tukeutuu aina erehtyväisiin ihmisiin. Silti se on paras väline, joka meillä on saadaaksemme tolkkua maailmasta.

Lopuksi vielä varoitus: vaikka kirjan piti olla kansantajuinen, ei teksti kaikilta osin ole sitä. Jotkut termit eivät heti aukea. Kuinka moni tietää esimerkiksi, mitä tarkoittaa olfaktorinen, illuminaatti, entymemaattinen, oksymoroni tms.? Joissain osuuksissa, kuten luvussa *Ole eklektinen*, tuntui sisältö menevän lähinnä eri filosofien väliseksi keskusteluksi. Onneksi kirjan lopussa on hakemisto, jossa kerrotaan selväsanaisesti käytettyjen termien sisältö.

YKSINKERTAINEN JUMALA?

KOLUMNI

Jumalharhat

ROBERT BROTHERUS

MAAILMANKAIKKEUDESSA

on monella tasolla yksinkertaisista asioista kehittynyt yhä monimutkaisempia rakenteita. Alkuräjähdyksen jälkeinen varhainen maailmankaikkeus oli vain kuumaa hiukkaspuuroa ilman mitään rakenteita. Myöhemmin avaruuden laajetessa aine järjestyi monimutkaisemmiksi rakenteiksi: tähdiksi ja planeetoiksi, galakseiksi ja galaksijoukoiksi. Planeettojen pinoilla puolestaan syntyi kemiallisten prosessien kautta yhä monimutkaisempia molekyylejä, kunnes syntyi itsensä kopioimiseen kykeneviä molekyylejä, jotka käynnistivät elämän evoluution.

Evoluutio tuotti toinen toistaan kehittyneempiä ja monimutkaisempia eliöitä ja elimiä, kuten abstraktiin ajatteluun kykenevät ihmisäivot. Isojen aivojen mahdollistamassa kulttuurievoluutiossa puolestaan miljoonat ihmiset ovat yhdessä tuottaneet yhä monimutkaisempia teknologisia saavutuksia avaruusrakeista geeniteknologiaan ja supertietokoneisiin. Kaikessa kehityksessä kaikilla tasoilla voimme havaita uuden monimutkaisemman rakenteen perustuvan asteittaisille muutoksille aiemmissä rakenteissa.

Monimutkaiset järjestelmät koostuvat useasta erilaisesta yhteen sopivasta osasta, jotka vuorovaikuttavat erityisillä tavoilla. Tämä mahdollistaa järjestelmälle uusia kehittyneitä ominaisuuksia, joita sen yksinkertaisemmillä osilla ei ole. Kaikkein yksinkertaisimmat järjestelmät kuten elektroni ovat kuvattavissa muutamalla numeerisella arvolla, kun taas vaikkapa hiiren rakenteesta ja toiminnoista eri tasoilla voidaan kirjoittaa tuhansia sivuja teollista kuvausta.

Kun uskovaiset yrittävät selittää alkuräjähdyttä luoja-Jumalalla, osavat pikkulapsetkin ihmetellä, mistä se Jumala oikein tuli. Jumala selityksenä on kuitenkin vieläkin huonompi, kun huomioidaan maailmankaikkeuden monimutkaisuuden kasvava trendi. Kristinuskon Jumalan on pakostakin oltava monimutkainen järjestelmä, koska sillä on erilaisia monimutkaisia ominaisuuksia. Esimerkiksi Jumalan oletetaan kykenevän abstraktiin ajatteluun, mikä edellyttää kykyä mallintaa ulkoisen maailman rakennetta järjestelmän sisäisillä rakenteilla. Tämä vaatii ihmisaivoilta tai AI-supertietokoneilta äärimmäisen monimutkaista miljardien kytkettyjen neuronien rakennetta. Yksinkertaisen alkuräjähdyksen selittäminen sitä paljon monimutkaisemmalla Jumalalla menee siis erityisen pahasti metsään.

Väittelyssä **Richard Dawkinsin** kanssa kristitty filosofi **Richard Swinburne** vastaa tähän ongelmaan sangen yllättävällä tavalla: hän väittää, että Jumala ei suinkaan ole monimutkainen vaan hyvin yksinkertainen. Swinburne turvautuu selityksessään pöyristyttävään retoriseen kikkailuun: hän sanoo, että koska Jumala on kaikkivoipa, niin hänellä ei ole mitään rajoituksia, eli rajoitusten lukumäärä on nolla ja nolla on yksinkertainen numero ja siksi Jumala on yksinkertainen. Voi Jeesus sentään, mitä sanahelinää! Ei ihme, että Dawkinskin tämän kuullessaan hölmistyneenä kysyy, miten mikään yksinkertainen järjestelmä voi samanaikaisesti lukea kahdeksan miljardin ihmisen ajatuksia?

Järjestelmä, joka pystyy lukemaan yhtä aikaa kymmenen ihmisen ajatuksia, on ilman muuta monimutkaisempi kuin järjestelmä, joka pystyy lukemaan vain yhden ihmisen ajatuksia. Jos järjestelmään vielä lisätään kyky keittää perunoita ja pilkkoa halkoja, niin monimut-

kaisuus kasvaa edelleen. On absurdia ajatella, että kun järjestelmän ominaisuuksia edelleen laajennetaan kohti äärettömyyttä, niin monimutkaisuus jossain vaiheessa romahtaisikin nolnaan. Päinvastoin: äärettömästi äärettömän voimallisia ominaisuuksia omaavan järjestelmän monimutkaisuus olisi ääretön ja siksikin mahdoton. Mutta tämä ei ole ensimmäinen kerta, kun teologi sanoilla kikkailemalla yrittää puhua mustan valkoiseksi.

Toki Swinburne tai kuka vaan uskova on vapaa kertomaan minkälainen olisi sellainen yksinkertainen Jumalan rakenne, joka selittäisi Jumalan väitetyt ominaisuudet. Sitä ennen ”selitys” Jumalasta universumin selityksenä on hyppy ojasta allikkoon – äärettömään allikkoon. En pidätä hengitystäni selitystä odotellessa.

Pixabay / Tibor Gyoeri

SOSIAALISTA MEDIAA KYSYMYKSINÄ JA VASTAUKSINA

REIJO JAAKKOLA

Yksi sosiaalisen median muoto on se, että kuka tahansa voi esittää minkä tahansa kysymyksen ja halukkaat voivat kirjoittaa siihen vastauksia. Tarkoitus on saada asiantuntijat ja uusien näkökulmien löytäjät jakamaan kiinnostavat tietonsa.

Suomessa näitä on ollut ainakin Helsingin kaupunginkirjaston tarjoama *kysy.fi* ja sen edeltäjä *igs.fi* eli *Information Gas Station*. Ne eivät ole enää toiminnassa, kuten ei myöskään *vastaukset.net* ja jokunen muu.

Kansainvälisesti toimiva *Quora* aloitti 2010 ensin vain kutsuttujen vastaajien kanssa. Myöhemmin käyttäjäksi on voinut rekisteröityä kuka tahansa. En puutu tässä tuon palvelun historian, taustojen ja rahoituslogiikan yksityiskohtiin. Toimintakonsepti on kiinnostava, jos haluaa saada ajatuksiaan esiin edes rajatulle lukijajoukolla.

Nimi *Quora* on ehkä johdettu ajatuksella *kysymys* tai *vastaus* eli *q* or *a* tai sitten siinä voi nähdä sanan, joka tarkoittaa päätösvaltaisuuden edellyttämää osallistujamäärää.

Suomenkielinen käyttäjäkunta on siinä maineessa, että palvelu vetää puoleensa älykkäitä ihmisiä. Olen huomannut, että fundamentalistiuskovat ovat kuitenkin yliedustettuina valtakunnan jakaumaan verraten.

Laitan joitakin omia vastauksiani (V) näytteeksi. Kommentteja en ota mukaan tekijänoikeuksien vuoksi.

K: Jehovan todistajien mukaan Raamattu on kaikilta osin erehtymätön ja ristiriidaton. Mitä mieltä Jehovat ovat Raamatun kirjoittajista, ihmisistä?

V: Minusta on vaikuttanut siltä, että Jehovan todistajilla ei ole uskonnon piiriin kuuluvista asioista ollenkaan mielipiteitä, vaan vain ulkoa opetettuja ”oikeita” vastauksia kysymyksiin. Jos kysyt jotakin, mihin heille ei ole opetettu valmistavaa vastausta, siitä seuraa puheenaiheen vaihtaminen tai tiukemmassa tilanteessa poistuminen paikalta. Ehkä Yhdysvalloissa toimivan hallintoelimen ”veljillä” on mielipiteitäkin, ennen virallisen konsensuksen syntymistä.

K: Onko Raamattu ainoa lähde, joka kykenee tarjoamaan

tiedollisesti kestävä perustelun tiedon edellytysten (aistit, järki, muisti, induktio, logiikan lait, objektiivinen moraalit) alkuperälle ja samalla takuun niiden luotettavalle toiminnalle?

V: ”Tiedollisesti kestävä perustelu tiedon edellytysten alkuperälle” on niin pitkä muotoilu, että kestää kauan päästä edes kohtuulliseen yksimielisyyteen, että puhutaan samasta asiasta. Jos Raamattu on kysymyksessä kuvatuskaltaisen lähde, silloin sitä on myös hyvin moni muu sanallinen ja varsinkin sanaton tietolähde. Siihen pääseminen vaatii käsitteiden luovaa venyttämistä, mutta kyllä se on mahdollista. Ainakin Raamattua tietolähteenään ja perustelunaan vilpittömästi käyttävät ihmiset ovat erehtyneet lukemattomia kertoja ja joskus hyvinkin kohtalokkaasti.

K: Onko quijalaudalla pelaaminen aiheuttanut kenellekään mielenterveysongelmia?

V: En tiedä, mutta olen kuullut aivan terveen kirjoissa olevien ihmisten esittävän tuosta lelusta niin hämmästyttävän maagisia ja pelottavia uskomuksia, että vaikutteille herkkä lapsi tai aikuinenkin voi ehdollistua säikkymään

tosu pahasti kaikenlaisia rasahduksia quija-istunnon yhteydessä. Pysyväm-
pi haitta luultavasti edellyttää sitä, että
henkilö on jo valmiiksi mielenterveys-
ongelmainen tai vahvasti riskiryhmää.
Stressaavan vaikutuksen pitkäaikai-
suus voi murtaa vahvemmankin.

K: Mistä abrahamilaisesta uskonnosta pidät eniten? Miksi?

V: Unitariuniversalismi on aika leppoisa kokonaisuus. Metodistien meininki ja varsinkin konsertit ovat olleet kohtalaisen myönteisiä. Tämä ei muuta sitä asiaa, että uskontojen opinkappaleet ovat normatiivisilta osiltaan käytännössä aina hölynpölyä ja ne tulkitaan usein tavoilla, jotka ovat haitallisia. Molempien mainittujen uskontojen kannattajista löytyy myös rasittavia tyyppisiä, mutta niitä on toki missä tahansa.

K: Miksi pappi/kirkon työntekijä väittää valheellisesti normaalipulliaisen olevan demonien riivaama?

V: Oletetaan, että kyse tosiaan on oikeasti valheesta. Se tarkoittaa sitä, että tuo pappi tai kirkon työntekijä esittää väitteensä vastoin omaa parempaa tietoaan. Vaikuttimet voinee karkeasti jakaa kolmeen joukkoon, joiden yli jääneet voi lakaista vaikkapa maton alle.

1. Tarkoitus on hyvä. Työntekijä uskoo, että hänen esittämänsä valheellinen väite tuottaa hyvää elämää sekä väitteen kohteelle että koko yhteiskunnalle.

2. Tarkoitus on vähemmän hyvä, kuten vallan tai rahan tavoittelu toisen kustannuksella.

3. Taustalla on voimakas luovuus. Se voi olla luonteeltaan taiteellista, neuroepätyypillistä tai vain edistyshenkistä maailman hahmottamista erilaisin symbolein kuin yleensä on tapana. Nämä eivät sulje toisiaan pois. Sinänsä se, onko joku demonien riivaama vai ei, voidaan arvioida todeksi tai

epätodeksi vain sitten, kun ensin tiedetään, mitä ovat demonit ja että sellaisia on oikeasti olemassa. Useimmat sanalle annetut merkitykset johtavat siihen, että demoneita ei ole olemassa. Mikään ei kuitenkaan estä sanomasta jotakin olemassa olevaa demoniksi. Jotta viestintä onnistuisi, pitää huolellisesti tarkistaa, että tarkoitetaan sanalla edes osapuulleen samaa asiaa.

K: Kysymys niille, jotka eivät usko Jumalaan: uskotteko, että inhimillinen äly on universumin korkein älyn muoto, eli onko ihminen kaikkeuden fiksuin olento?

V: Tavallisesti sillä, että ”ei usko Jumalaan”, tarkoitetaan sitä, ettei tunnusta kristinuskoa ja siihen kuuluvaa oppia Jumalasta. Tarkkaan ottaen se voisi tarkoittaa hyvin monta muutakin asiaa. Jotkin filosofiset Jumalan määrittelyt eivät oikeastaan vaadi mitään uskomista, vaan ovat silkkää semantiikkaa.

1. En tiedä, mitä kysyjä tässä tarkoittaa uskomisella. Mitään ehdotonta ja lukkoon lyötyä varmuutta minulla ei ole siitä, mitä älyllisyyden muotoja on olemassa ihmiskunnan tai tämän planeetan elonkehän lisäksi. Maan ulkopuolista älyllistä elämää ei ole onnistuttu havaitsemaan, vaikka kovasti on yritetty etsiä. Mutta se ei tietenkään tarkoita, etteikö sellaista olisi. Toinen tärkeä rajoittava tekijä on puutteellinen kyky viestiä muiden älyn muotojen kanssa. Eläinten älykkyyden tasoakin on usein erittäin hankala arvioida.

2. Älykkyys tai fiksuus ei ole sillä tavoin skalaarinen eli yhdellä numeroarvolla mitattavissa oleva asia, että eri älyn muodot voisi laittaa korkeusjärjestykseen.

Kysymyksestä ei oikeastaan jää jäljelle mitään vastattavaa. Uskon kuitenkin, että kysyjällä oli todellinen tiedusteltava asia mielessään. Näin tässä käy tosi usein. Inhimillinen äly on rajallista.

K: Pitäisikö jumalanpilkkalaki poistaa rikoslaista? Eli niin kuin monet kirkon miehet ja naiset ajattelevat, että Jumala hoitakoon tässäkin asiassa itse oman tonttinsa.

V: Rikoslain uskonrauhan rikkomista koskeva sanamuoto olisi syytä uudistaa niin, että siinä ei kriminalisoida Jumalan pilkkaamista, vaan pelkästään loukkaamistarkoituksessa tehty herjaaminen, häpäiseminen tai pyhästä pidetyn toimituksen häiritseminen. Suomi on saanut YK:n ihmisoikeuskomitealta useamman huomautuksen siitä, että jumalanpilkan ja Jumalan mainitseminen pitäisi poistaa laista. Näin ei kuitenkaan ole ainakaan vielä tehty ja Suomi on yksi viimeisistä Euroopan maista, joissa tämänkaltaisen pykälä on voimassa. En usko, että nykyisen hallituksen toimesta tai muutenkaan tällä eduskuntavaalikaudella asiaan on odotettavissa muutosta.

K: Mitä kristinuskon Jumala ei pysty tekemään?

V: Tähänastinen näyttö viittaa vahvasti siihen, että ei yhtään mitään. Joskushan tietysti voi tehdä asioita ilman, että edes olisi olemassa. Nimimerkki Ollin pakinassa *Mitä metsästäjän tulee tietää* on esimerkki, jossa toimija tosin on olemassa, mutta ei varsinaisesti osallistu aiheuttamaansa tapahtumaan: ”Kettu on tunnettu viekkaudestaan. Koska se on pienen, keltaisen koiran näköinen, voi helposti sattua, että metsästäjä ampuu koiran luullen sitä ketuksi. Niin viekas on kettu.” Tämän tapaisella loogiikalla ajatellen kristinuskon Jumala varmaankin pystyy tekemään yhtä ja toista.

KAUNEIMMAT PERHEJUHLAT USKONNOTTOMASTI

neuvonta | puhujapalvelu | musiikki

Puh. (09) 850 20 460
050 590 4390
(myös Whatsapp)

www.pro-seremoniat.fi
posti@pro-seremoniat.fi
proseremoniat@gmail.com

Pro-Seremoniat on suomalaisten siviilijärjestöjen yhteisesti perustama, voittoa tavoittelematon palvelukeskus

VIIMEINEN NENÄSUIHKE

RISTO K. JÄRVINEN

JOTKUT uskovaiset tykkäävät hakata ihmisiä Raamatulla päähän eli takoa heidän tyhmiin aivoihinsa Herran sanaa. Tavallaan ymmärrän heitä. Aikanaan, kun olin aloittanut transsendenttisen meditaation harrastamisen, se rauhoitti minua niin, että lopetin tupakoinnin ja alkoholin käytön. Kerran saunassa pyysin **Auvolta** hänen tyttärensä kättä. Olin niin vaikuttunut meditaation voimasta, että katsoin vastaantulijoita kadulla myötätunnolla, halusin pysäyttää heidät ja hakata päähän **Maharishi Mahesh Yogin** kirjalla *Olemisen tiede ja elämisen taito*.

Kaikki meditaatiolla saavutettu lopulta hajosi, mutta tiedän silti, että kirjoitetussa sanassa voi olla maagisen kaltaista voimaa. Kynä on miekkaa mahtavampi, näppäimistö Näsinneulaa terävämpi. Sanan voima ei ole yliluonnollista, vaikka uskovaiset Raamattua pulpettiin paukuttaessaan ihmeitä kekevatkin todistaneensa. Sanan voima on joskus pelottavan konkreettista.

Kymmenen vuotta sitten nenäni oli flunssan jälkeen niin tukossa, että oli vaikea hengittää. Muistan aina, kun kuulin avaavista nenäsuihkeista ja päätin kokeilla sellaista ensimmäisen kerran. Suihke toimi kuin pommi. Se avasi tukossa olleet sieraimeni sellaisella jytinällä, että pelästyin. ”Kädestä kiinni”, sanoin autossa vieressä istuneelle tyttärelleni. Tuntuu mahtavalta hengittää pitkäs-tä aikaa kunnolla!

Huono puoli suihkeen käytössä oli se, että aineen vaikutuksen lakattua noin kuuden tunnin päästä nenä meni aina vaan entistä enemmän tukkoon. Oli suihkutettava lisää. Ohjeen mukaan suihketta saa käyttää korkeintaan viikon putkeen, mutta minä käytin... no, sen kymmenen vuotta.

Vaihtelin apteekkeja, ettei naamani kävisi liian tutuksi. Jos suihke loppui keskellä yötä, saatoin ajaa Vantaan Korsosta Helsingin Töölöön 24/7-apteekkiin. Hyllyjen äärellä näyttelin tukkivani vaihtoehtoja, vaikka tiesin, että tulisin valitsemaan sen halvimmän Ratiopharmin. En koskaan kehdannut ostaa pelkkää suihketta, vaan ostin aina hämähäiseksi myös pienen purkin Ibusalia. Opin kuuntelemaan muka kiinnostuneena, kuinka farmaseutit varoittivat liikakäytön vaaroista. Opin tunnistamaan muut ongelmakäyttäjät. He olivat usein nuoria miehiä.

Kymmenen viikkoa sitten lopetin suihkeen käytön. Tuosta vain. Kuin seinään. Helposti. Kuinka ihmeessä? No, sana tuli lihaksi, todellakin.

Sana oli *Helsingin Sanomien* artikkeli *Nenän tukkoisuuteen liittyy harhaluulo, joka voi ajaa jopa nenäsumuteriippuvuuteen*. Siinä korva-, nenä- ja kurkkutautien erikoislääkäri **Mari Hero** kertoo, että nenäsuihkeriippuvuus voi syntyä tunteeseen siitä, että nenän pitäisi olla koko ajan todella auki, ja nenäsuihkeella se onnistuu. Hänen mukaansa tällainen ei tietenkään ole nenän luonnollinen tila.

Osui ja upposi!

Kuin salamana kirkkaalta taivaalta tajusin, että nenän kautta hengitettäessä pitääkin tuntua vastusta, koska nenän tehtävä ei ole olla mikään mahtiroöri vaan puhdistaa, lämmittää ja kostuttaa sisään menevää ilmaa. Tälläkin hetkellä tätä kirjoittaessani nenäni on melko tukossa – tai sitten lähes auki.

Uskomatonta, mutta totta: pelkästään kyseinen hörhöjen parhaaman päämedian kautta tullut oivallus johti siihen, että onnistuin lopettamaan suihkeen käytön saman tien. Vaikeaa oli, toki, varsinkin öisin, kun nenä meni täysin tukkoon ja suu kuivui Saharan

autiomaaksi. Mutta kun hyväksyin, että nenän pitääkin olla ajoittain tukossa ja tiedostin että se on täysin normaalia, saatoin jatkaa elämäni ilman pientä rakasta lasipulloani.

Viimeisen nenäsuihkeeni ostin tämän apteekissa olleen mainoksen innoittamana. Usein suihkeita mainostetaan sillä, että ne vähentävät nenän tukkoisuutta, mutta eivät aiheita riippuvuutta, vaikka nimenomaan tukkoisuuden vähentäminen tätä riippuvuutta aiheuttaa.

Lehden ja liiton tiedot

Vapaa Ajatteliija

Sekulaarin kulttuurin, ihmisten yhdenvertaisuuden, ajatuksen ja vakaumuksen vapauden sekä tiedepohjaisen maailmankuvan, rationaalisen ajattelun ja humanismin äänenkannattaja.

Kulttuuri- ja mielipidelehtien liitto Kultti ry:n jäsen.

Julkaisijat

Vapaa-ajattelijain liitto ry

Vapaa-ajattelijain liitto on uskonnottomien edunvalvonta-, ihmisoikeus- ja kulttuurijärjestö.

Kirjoittajien mielipiteet eivät välttämättä vastaa lehden tai julkaisijan kantaa.

Lehden tiedot

Painopaikka Grano Oy
Lehti 4/2024
Painos 2200 kpl
ISSN 0355-8703
ISSN 2242-8992
Ilmestyy 4 numeroa vuodessa

TOIMITUS

Päätoimittaja

Esa Ylikoski

Toimitussihteeri

Risto K. Järvinen

Riku Bähr
Markku Järvenpää
Lila Lähde
Jori Mäntysalo
Yki Räikkälä.

Taitto

Tampereen seudun
Työllistämisyhdistys Etappi ry

Kirjoittajalle, lukijalle

Kirjoitukset, mielipiteet, aihetoivomukset ja kommentit toimituskunnalle alla olevaan osoitteeseen. Mahdollisista kirjoituspalkkioista sovittava ennakolta.

Toimitus varaa oikeuden muokata ja lyhentää tekstejä.

Yhteydenotot

toimitus@vapaa-ajattelijat.fi
050 468 5332

TILAUKSET, ILMOITUKSET, OSOITTEENMUUTOKSET

Tilauhinta	30 €/vuosi
Ilmoitukset	koko sivu 600 €
	1/2 sivua 300 €
	1/4 sivua 150 €
	1/8 sivua 85 €

Tilaukset, ilmoitukset ja tilaajien osoitteenmuutokset osoitteeseen:

Vapaa-ajattelijain Liitto ry
Neljäs linja 1
00530 Helsinki

val@vapaa-ajattelijat.fi
050 468 5332

Jäsenyhdistysten henkilöjäseneet ilmoittavat osoitteenmuutokset ja muut jäsenasiat omalle yhdistykselleen.

Seuraava numero

Ilmestyy maaliskuussa 2025.
Aineisto 9.2.2025 mennessä osoitteeseen toimitus@vapaa-ajattelijat.fi

VAPAA AJATTELIJA

Nettilehti vapaa-ajattelijat.fi/va-lehti
Arkisto vapaa-ajattelijat.fi/lehden-arkisto

VAPAA-AJATTELIJAIN LIITTO RY FRITÄNKARNAS FÖRBUND RF

Liittohallitus

Jori Mäntysalo, puheenjohtaja (Tampereen VA)
Tanja Laine, varapuheenjohtaja (Satakunnan VA)
Timo Karjalainen, pääsihteeri (Oulunseudun VA)
Ritva Ahonen (Turun VA)
Mila Palmia (Lahden VA)
Venla Parantaja (Pohjanmaan VA)
Risto Puumalainen (Keski-Suomen VA)
Liisa Taskinen (Kotkan VA)
Esa Ylikoski (Helsingin seudun VA)

Varajäseninä

1. Tomi Pinomäki (Etelä-Karjalan VA)
2. Jape Lovén (Helsingin VA)
3. Yki Räikkälä (Satakunnan VA)
4. Riku Bähr (Tampereen VA)

Liike- ja yhteisötunnus 0221208-2
Yhdistysrekisterinumero 38101

Tilinumero FI14 5542 2320 3638 64
BIC OKOYFIHH

Neljäs linja 1, 00530 HELSINKI
vapaa-ajattelijat.fi
val@vapaa-ajattelijat.fi
050 590 3763 (pääsihteeri)
050 413 4013 (puheenjohtaja)

LIITY JÄSENEKSI

Nettilomakkeen vapaa-ajattelijat.fi/liity-jaseneksi tiedot ohjautuvat valitsemaasi yhdistykseen. Jäsenhakemuksen voi lähettää myös yhdistyksen sähköpostiin tai toimihenkilöille.

LAHJOITUKSET LIITON TAI YHDISTYSTEN PANKKITILEILLE

VAPAA-AJATTELIJAIN LIITON TAVOITTEET JA STRATEGIA 2023-2026

on julkaistu liiton nettisivuilla
vapaa-ajattelijat.fi/blog/liiton-tavoitteet-ja-strategia-2023-26

Vapaa-ajattelijain liiton jäsenyhdistykset

FORSSAN VAPAA-AJATTELIJAT RY

Juha Toivonen
Tölonkaari 4 A 8, 30420 FORSSA
puh. 044 592 0210
vapaa-ajattelijat.fi/forssa
forssa@vapaa-ajattelijat.fi

HELSINGIN SEUDUN VAPAA-AJATTELIJAT RY

Esa Ylikoski
Neljäs linja 1, 00530 HELSINKI
puh. 050 468 5332
vapaa-ajattelijat.fi/helsinki
helsinki@vapaa-ajattelijat.fi

KAINUUN VAPAA-AJATTELIJAT RY

Aki Räisänen
Sudenpolku 6 D 20, 87300 KAJAANI
puh. 050-5948501
kainuu@vapaa-ajattelijat.fi

KEMIN VAPAA-AJATTELIJAT RY

Pertti Periniva
Leppälinnuntie 5, 94700 KEMI
puh. 040 5572215
keminvapaa-ajattelijat.blogspot.fi
kemi@vapaa-ajattelijat.fi

KESKI-SUOMEN VAPAA-AJATTELIJAT RY

Päivi Kovanen
vapaa-ajattelijat.fi/ks
Facebook
ks@vapaa-ajattelijat.fi

KESKI-UUDENMAAN VAPAA-AJATTELIJAT RY

Kari Ranta
Pietaryrintie 8, 04300 TUUSULA
puh. 045 121 1717
vapaa-ajattelijat.fi/keski-uusimaa
keski-uusimaa@vapaa-ajattelijat.fi

KOTKAN VAPAA-AJATTELIJAT RY

Ulla-Maija Eerola
Munsaarentie 70, 48300 KOTKA
Puh. 0440-183966
vapaa-ajattelijat.fi/kotka
kotka@vapaa-ajattelijat.fi

KOUVOLAN VAPAA-AJATTELIJAT RY

c/o Kotkan vapaa-ajattelijat
Ulla-Maija Eerola
Munsaarentie 70, 48300 KOTKA
Puh. 0440-183966
vapaa-ajattelijat.fi/kouvola
kouvola@vapaa-ajattelijat.fi

LAHDEN VAPAA-AJATTELIJAT RY

Saimaankatu 3-5 B 34, 15140 LAHTI
vapaa-ajattelijat.fi/lahti
lahti@vapaa-ajattelijat.fi

LUOTEIS-LAPIN VAPAA-AJATTELIJAT RY

Reijo Raappana
Raappanantie 7, 95830 VAATTOJÄRVI
puh. 040-823 6342
luoteis-lappi@vapaa-ajattelijat.fi

NOKIAN VAPAA-AJATTELIJAT RY

Railla Ala-Kivimäki
Poutuntie 10 A 3, 37100 NOKIA
vapaa-ajattelijat.fi/nokia
nokia@vapaa-ajattelijat.fi

OULUN SEUDUN VAPAA-AJATTELIJAT RY

Timo Karjalainen
tok@penguincafe.org
050 590 3763
Kastellinkaari 22, 90230 OULU
vapaa-ajattelijat.fi/oulu
oulu@vapaa-ajattelijat.fi

POHJANMAAN VAPAA-AJATTELIJAT RY

Venla Parantaja
Manttaalikatu 2 H 67, 60320 SEINÄJOKI
pohjanmaa@vapaa-ajattelijat.fi
vapaa-ajattelijat.fi/pohjanmaa

SATAKUNNAN VAPAA-AJATTELIJAT RY

Jukka Kim
Tarhatie 2 as. 6, 29250 NAKKILA
puh. 046 811 9074
vapaa-ajattelijat.fi/satakunta
satakunta@vapaa-ajattelijat.fi

TAMPEREEN VAPAA-AJATTELIJAT RY

Yliopistonkatu 58 B (6. kerros), 33100 TAMPERE
vapaa-ajattelijat.fi/tampere
tampere@vapaa-ajattelijat.fi

TURUN VAPAA-AJATTELIJAT RY

Ritva Ahonen
Isometsäntie 73, 21570 SAUVO
puh. 045 133 6476
puheenjohtaja.turku@vapaa-ajattelijat.fi
vapaa-ajattelijat.fi/turku

AINA AJANKOHTAINEN
JULKAISU
VAPAA-AJATTELIJOILTA

Vapaa-ajattelijain liitto on julkaissut 12-sivuisen oppimateriaalin.
Se kertoo:

- 1. vuodenvuorokierro juhlien vietosta;** uskonnottomissa perheissä ilman uskonnollista sisältöä. Joulun ja pääsiäisen ajan lisäksi kerrotaan muistakin vuodenvuorokierro juhlista ja vapaapäivistä.
- 2. elämän käännekohtien juhlistamisesta;** nimenantopuhlat eli nimiäiset, aikuistumisen juhlistaminen, seksi ja seurustelu, avoliiton ja yhteen muuttamisen juhlistaminen sekä häjäjuhlat. Iloisten juhlien lisäksi käsitellään saattohoitoa ja kuolemaa sekä varsin laajasti hautajaisten ja hautaamisen erilaisia toteuttamistapoja.

Aineisto on saatavissa painotuotteena oppilaitoksiin ja järjestöihin. Oppimateriaali on julkaistu myös netissä. Tätä oppimateriaalia voi tilata maksutta suoraan julkaisijalta. Opintoaineistoa voi luonnollisesti hyödyntää myös netissä tai omina tulosteina.

Tilaa maksutta käyttöön! Sähköpostilla: val@vapaa-ajattelijat.fi

- Nettiversio: vapaa-ajattelijat.fi/blog/uskonnoton-tapakulttuuri-suomessa-vuodenkierto-ja-elaman-kaannekohdat/
- Tulostettava versio: vapaa-ajattelijat.fi/blog/uskonnoton-tapakulttuuri-suomessa-vuodenkierto-ja-elaman-kaannekohdat/

Opintoaineiston tekstistä vastaa Vapaa-ajattelijain liiton työryhmä ja ulkoasusta Riku Bähr